

HOGYAN ÍRJUNK SZAKDOLGOZATOT?

Grüll Tibor

Szent Pál Akadémia, 2021

Tartalom

Bevezetés.....	5
1. Általános kérdések	5
1.1. Miért írunk szakdolgozatot?	5
1.2. Miért van nagy nyomás rajtunk a szakdolgozat írásakor?	5
1.3. A témaválasztás	6
1.4. Szakdolgozat-típusok.....	7
1.5. A témavezető (konzulens)	8
2. A kutatás megkezdése	9
2.1. Mit tudok (és mit nem) a témáról?	9
2.2. Kutatási kérdés(ek)	9
2.3. A munkahipotézis(ek).....	10
3. A kutatás folyamata.....	10
3.1. Folyamatos inspiráció.....	10
3.2. A könyvtári kutatás.....	10
3.3. Az internetes kutatás.....	11
3.4. Jegyzetelés / vázlatkészítés.....	11
4. A dolgozat felépítése	12
4.1. Formai követelmények	12
4.2. Cím	12
4.3. Tartalomjegyzék	12
4.4. Előszó/köszönetnyilvánítás	12
4.5. Bevezetés	13
4.6. Kifejtés/főszöveg	13
4.7. Összegzés/összefoglalás/konklúzió	14
4.8. Bibliográfia.....	15
4.9. Mellékletek	15
4.10. Illusztrációk	15
4.11. Szerzőségi nyilatkozat	15
5. Az érvelés.....	15
5.1. A tudományos érvelés és bizonyítás.....	15
5.2. Mi az axióma?	15

5.3. Az érvtípusok retorikai osztályozása	16
5.4. Hogyan ne érveljünk?	16
6. Az idézés–hivatkozás	17
6.1. A bibliográfia.....	17
6.2. Az idézés módszerei	19
6.3. Hogyan idézzünk?	21
6.4. Honnan idézzünk? (És honnan ne.)	22
6.5. Mi a plágium, és hogyan kerüljük azt el?	22
6.6. Etikai normák betartása	23
7. A szakdolgozat stílusa.....	23
7.1. A tudományos–ismeretterjesztő értekező próza ismérvei	23
7.2. Tudományos szakkifejezések használata.....	24
7.3. A leggyakoribb stilisztikai hibák	24
7.4. A helyesírás	25
8. A szakdolgozat bírálata	25
Irodalomjegyzék.....	25

Bevezetés

A korábbi „Egységes útmutató évfolyamdolgozatok, szakdolgozatok készítéséhez és a záróvizsgához” kiadvány és 5. mellékletében szereplő „A szakdolgozat formai követelményei” című rész érvényét veszítette, a helyébe az alábbi szakdolgozati útmutató lép.

1. Általános kérdések

1.1. Miért írunk szakdolgozatot? — Azért, mert muszáj. A jelenleg hatályos 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról 50.§-a rögzíti, hogy a felsőoktatásban az alap- (BA/BSc) és mesterképzési (MA/MSc) szakaszokat diplomamunkával (szakdolgozattal) és záróvizsgával kell befejezni. Ha valaki a testnevelési egyetemen végez, akkor is diplomamunkát kell írnia, ha olimpiai aranyérmet szerzett; vagy ha valaki a SOTE fogorvosi szakán fejezi be tanulmányait, nem elég, ha kiválóan elsajátította a fogtömés készítésének fortélyait, mert amellet még szakdolgozatot is kell írnia. Akkor mennyivel inkább a teológus hallgatóknak! Gondoljunk bele: **mi gyakorlatilag öt éven át a világ legnagyobb könyvével, a Bibliával foglalkozunk, amely írott formában hagyományozódott ránk.** Éppen ezért nekünk, keresztény teológus hallgatóknak, messzemenőig több közünk van az *íráshoz*, mint a sportolóknak és a fogorvosoknak, így nem szabad ettől félnünk, hanem inkább meg kell ismerkednünk vele és meg kell szeretnünk. Ez a rövid sillabusz sem abból a célból készült, hogy elrettentse azokat, akik még soha sem ragadtak tollat (vagy inkább billentyűzetet), hogy leírják gondolataikat, hanem éppen ellenkezőleg: mindenki számára, aki a szakdolgozatírás kihívása előtt áll, hasznos tanácsokkal akar szolgálni.

1.2. Miért van nagy nyomás rajtunk a szakdolgozat írásakor? — Ez többnyire három fő okra vezethető vissza: (1) Valószínűleg ez a leghosszabb szöveg, amit valaha írtál, vagy írni fogsz az életedben, hacsak nem vagy/leszel professzionális író vagy kutató. Ez önmagában elegendő ok arra, hogy stresszelj. (2) Nagy nyomást tud okozni annak a tudata, hogy a szigorlatok és a teológiai záróvizsga érdemjegye mellett a szakdolgozat végső érdemjegye is beszámít a diploma minősítésébe. (3) A szakdolgozat megírásához sokféle képesség együttes használatára van szükség, ami sokszor még a gyakorlott kutatókat is nehéz feladat elé állítja. És akkor még nem is beszéltünk az egyéb körülményekről (család, vállalkozás, betegség stb.) amik tovább nehezíthetik az amúgy sem könnyű feladatot. Hogyan legyünk úrrá ezen a kihíváson?

- Tudatosítsuk a kihívásokat és a helyzetünket,
- Használjuk fel az elődeink és kortársaink tapasztalatait,
- Ragadjunk meg minden lehetőséget a képzésre és gyakorlásra,
- Készítsünk munkatervet, különítsünk el időt a munkára.

A fő probléma, hogy úgy gondolunk az írásra, mint egy lineárisan előrehaladó folyamatra, amit elkezdünk a címnél, majd fejezetről fejezetre haladva eljutunk a konklúzióig, így adva számot a bennünk lévő tudásról. De ha valójában belegondolunk: a tudás nem úgy van bennünk jelen, mint ahogyan a dolgainkat egy fiókban rendszerezve tároljuk: minden fiókon egy cédulával, hogy könnyebben megtalálhassuk a dolgainkat. A tudás (vagy néha csak sejtés) sokszor inkább csak összefüggéstelen mondatok, kérdések formájában kavarg bennünk – de pontosan az írás lesz az a folyamat, amin keresztül azokat rendszerezni tudjuk. Ezért fontos a tartalomjegyzékkel kezdeni! (Ezek lesznek a „fiókok”.) Szerencsére ma már a számítógépes szövegszerkesztők lehetőséget adnak arra, hogy a dolgozatunkat ne egyvégteben írjuk meg, mint régente az írógépeken, hanem tetszőleges sorrendben. A „fiókok” pedig olyan fájlok vagy mappák lehetnek, amiket folyamatosan, és megint csak nem feltétlenül sorrendben tölthetünk fel adatokkal, információkkal.

1.3. A témaválasztás — Mielőtt rátérnénk a hasznos tanácsokra, tudnunk kell, hogy a Szent Pál Akadémia témajegyzéket ajánl fel a hallgatóknak, amelyekből szakdolgozati témát lehet választani. Ez nem azt jelenti, hogy csak ezeket lehet kidolgozni, lehet valakinek önálló ötlete is, de mindenképpen keresnie kell hozzá egy témavezetőt (konzulenszt), akivel beszélje meg, hogy javasolja-e és vállalja-e az általunk választott témát. Ezen a ponton fontos figyelembe venni az alábbi tanácsokat:

(1) **A téma feleljen meg érdeklődésünknek.** Mielőtt belevágnánk a szakdolgozat írásába, legelőször is azt a kérdést tegyük fel magunknak: „Érdekel ez a kérdés engem egyáltalán?” Ezt azért is fontos tisztáznunk magunkban, mert a dolgozat megírásának folyamata számos buktatót rejt magában. Jó ha tudjuk, hogy egyszer vagy többször *biztosan* eljutunk arra a pontra, amikor azt mondjuk: „Én ezt nem csinálom tovább!” vagy „Mi ennek az egésznek az értelme?” Ilyenkor általában az tud minket tovább lendíteni a nehézségeken, ha érezzük azt a belső noszogatót, amit másképp „érdeklődésnek” is mondhatunk. Nagyon fontos, hogy a téma a személyiségünkhöz is passzoljon – a gyakorlati emberek például ne válasszanak túlságosan elméleti problémákat, mert hamar rá fognak unni. (Lásd még a 7. bekezdést.)

(2) **A téma ne legyen se túl tág, se túl szűk.** Az „Isten munkája a történelemben” c. dolgozat megírására olyan vállalkozzon, aki legalább 30 évet töltött el a keresztény szolgálatban, és keresztül-kasul ismeri nemcsak a Bibliát, hanem az egyház- és világtörténelmet is. Ugyanakkor az „Aquila és Priscilla szerepe Pál apostol szolgálatában” kissé szűk téma volna egy szakdolgozathoz, hiszen a négy újszövetségi említésen kívül semmit nem tudunk róluk. Olyan témát válasszunk tehát, amit egészében és részleteiben is át tudunk látni. Például a „Jézus tanítási módszerei” egy kiváló téma lehet, mivel sem túl tág (a „Tanítási módszerek a Bibliában” már ilyen volna), sem túl szűk (mint pl. a „A földbe rejtett kincs példázatának kifejtése”). Az ilyesfajta témaválasztásnak az is előnye, hogy ha jól sikerül a dolgozat, a későbbiekben továbbfejleszthető.

(3) **A téma kidolgozása férjen bele az általunk választott időkeretbe.** A 2. és a 6. ponthoz is kapcsolódik, hogy feltétlenül olyan témát válasszunk, amelynek kidolgozása belefér az általunk megadott időkeretbe (ez normális esetben fél év, de halasztás esetén akár több is lehet). Abszolút igazság, hogy egy jó szakdolgozatot nem lehet két hét alatt összehozni, de természetesen attól sem lesz feltétlenül jó egy disszertáció, ha megírása csak nyúlik, nyúlik, mint a rétestészta! A legjobb, ha az előkészületeket (témaválasztás, konzultációk, anyag rendszerezése, szakirodalom begyűjtése) már idejekorán elvégezzük – elvileg erre szolgál az évfolyamdolgozatok megírása a 3. évfolyamon –, magát a megírást pedig az utolsó félévben hajtjuk végre. (Ehhez érdemes jó előre valamennyi időt szabaddá tenni.)

(4) **A téma ne legyen érdektelen, öncélú, haszontalan.** Például „Az aorisztosz igeidő használata Pál apostol késői leveleiben” ugyan tartogathat némi izgalmat az ógörög nyelvtan szerelmeseinek, de ez viszonylag korlátozott számú embert érint. Az egyház számára hasznos témák mindig elsőbbséget élveznek: ilyen pl. a hitvédelemmel, hitoktatással, evangélizációval, egyházjoggal, bibliai etikával, pásztortalással stb. kapcsolatos kérdések. Ugyanakkor léteznek olyan teológiai vagy szűkebben vett exegétikai kérdések is, amelyek tisztázása szintén nagy haszonnal járhat az egyetemes Egyház számára. Természetesen ugyanez vonatkozik az ókori történelem, egyháztörténet egyes kérdéseire, valamint a különféle szaktudományok és a Biblia kapcsolatára is.

(5) **A téma legyen aktuális, de ne erőltetetten aktualizáló.** Napjaink kihívásai közül a globalizáció, az evolucionizmus, a gendermozgalom, a nemzeti identitás megőrzése, a környezetvédelem, a tömeges migráció stb. mind-mind olyan témák, amelyeket feltétlenül érdemes a Biblia fényében is feldolgozni. Ugyanakkor kerülni kell az erőltetett aktualizálást, szenzációhajhászást is, mivel a szakdolgozat nem publicisztika! (Ami persze nem jelenti azt, hogy egy jó publicisztika ne lehetne kiindulópontja egy szakdolgozatnak.)

(6) **A téma ne legyen túlságosan feldolgozott, se olyan, amiről egyáltalán nincs szakirodalom.** A szakdolgozatok egyik fontos követelménye a releváns szakirodalom felkutatása és idézése. Kényelmesnek tűnhet ugyan, mégsem annyira jó, ha egy témát már túlságosan sokan feldolgoztak, mert így kisebb eséllyel tudunk valami önálló gondolatot megfogalmazni, sőt úgy érezhetjük, hogy a szakirodalom maga alá temet bennünket! Még rosszabb, ha egy témáról egyáltalán nincs szakirodalom, mert ilyenkor sötétben tapogatózunk. A legoptimálisabb eset, ha egy témáról van önálló mondanivalónk, és ehhez találunk releváns forrásmunkákat is, amelyekkel vagy vitatkozhatunk, vagy megerősítésként átvehetjük és továbbfejleszthetjük bizonyos megállapításaikat. (Ez csak a magyar nyelvű szakirodalomra vonatkozik, hiszen idegen nyelven gyakorlatilag *bármely témáról* bőségesen találunk szakirodalmat.)

(7) Ehhez kapcsolódik, hogy **léteznek olyan témák, melyekről szinte csak idegen nyelvű szakirodalom áll rendelkezésre**, ilyen pl. a bibliai régészet; az ókori Izrael története; az egyetemes egyháztörténet bizonyos kérdései. Ha valaki az izraelita honfoglalás régészeti kérdéseivel akar behatóan foglalkozni, *muszáj* angolul is olvasnia; vagy ha valaki Husz János prédikációról ír, cseh nyelven (vagy legalább németül) is kell tudnia. Ezekbe a témákba tehát nem érdemes belevágnia olyanoknak, akik nem beszélnek (írnak–olvasnak) idegen nyelven. Fontos, hogy ezek a szakirodalmak vagy forrásmunkák elérhetőek is legyenek, akár hazai könyvtárakban, akár interneten. (Ma már szerencsére egyre több szakirodalom ingyen letölthető az internetről.)

(8) **A sikeres szakdolgozathoz elengedhetetlen némi szaktudás és személyes kötődés.** Az „*Állam, jog, egyház*” címen megadott szakdolgozati téma írásába lehetőleg olyan vágjon bele, aki legalább alapszintű jogi ismeretekkel rendelkezik; „*A pénz az Újszövetségben*” c. téma sikeres kidolgozásához pedig szükség van numizmatikai és közgazdaságtani alapismeretekre. Gyereknevelési, pedagógiai témájú műbe olyan fogjon bele, aki maga is érintett a kérdésben, és házassági tanácsokat se várunk olyantól, aki nem házas. Tény, hogy a legjobb szakdolgozatokat egy-egy téma vagy szakterület kiváló ismerői tették le az asztalra.

(9) Bármilyen témát is válasszunk, elengedhetetlenül fontos annak **bibliai alapú megközelítése**, amihez a Bibliai eredeti szövegét, és lehetőség szerint több fordítást is fel kell használnunk. Mivel a Szent Pál Akadémia teológiai főiskola, amely teológus diplomát ad, **a szakdolgozatnak a teológia szak ismeretanyagához kell kapcsolódnia**, teológiai tárgyúnak kell lennie. Ugyanakkor lehetnek olyan teológiai dolgozatok, amelyek egy másik tudományterületet is érintenek (elsősorban a bölcsészet- és társadalomtudományok területén), de egy teológiai akadémia nem fogadhat be szűkebb szakmai kérdéseket tárgyaló disszertációkat, mert ezt az adott szaktudományokat művelő főiskolák és egyetemek jogosultak elbírálni.

(10) Végül a legfontosabb tanács: **a szakdolgozati téma választása előtt feltétlenül konzultáljunk** olyanokkal, akik a téma szakértői. A tapasztalat az, hogy legtöbb esetben érdemes megfogadni a tanácsaikat, például ha nagyon le akarnak beszélni egy adott témáról, azt nem érdemes erőltetni.

1.4. Szakdolgozat-típusok — A szakdolgozatokat alapvetően négy típusba szokták sorolni:

(1) **Leíró típusú** dolgozatok, amelyek arra a kérdésre keresik a választ, hogy „mi és hogyan történt?” Ezeket nevezhetjük történeti jellegű dolgozatoknak is, hiszen a történészek is többnyire ezekre a kérdésekre keresik a választ. Ez viszonylag a legegyszerűbb dolgozattípus, hiszen pl. a „Dávid élete” vagy „Pál apostol missziós útjai” leírása nem kíván különös képességeket, sőt a dolgozat szerkezete is adott: ez esetben az életút állomásai (születés, gyerekkor, felnőttkor, öregség, halál), vagy a missziós utak kronológiai sorrendje. Ennek a dolgozattípusnak az egyik altípusa az összehasonlítás: pl. „Saul és Dávid királysága”, ami annyiban bonyolultabb, hogy itt az összehasonlítandó témákat (pl. uralkodási módszer, hadsereg, pénzügyek stb.) nekünk kell kitalálni.

(2) **Elemző (analitikus)** vagy **problémaközpontú** dolgozatok, amelyek arra keresik a választ, hogy „mi *miért* történt?” Ez már jóval nehezebb feladat, mivel az elemzés során kategóriákat használunk, amelyeket sokszor magunk hozunk létre (belsőleg strukturált dolgozat) – feltétlenül ügyelnünk kell arra, hogy az általunk felállított kategóriákat definiáljuk (pl. „A jó vagy rossz király volt-e Salamon” című dolgozatban a „jó” és a „rossz” kategóriáját kell legelőször definiálni). Alkothatunk saját tipológiát is, ami segíthet megoldani egy-egy problémás kérdést, pl. „Milyen bűnöket követettek el Izrael és Júda királyai”. Az elemzésben igen fontos szerepet játszik a dolgozat címe: a kidolgozás során minden cím-ben szereplő szóra ki kell térnünk: pl. a „Pál apostol szolgálata a Római Birodalomban” c. dolgozatban ezek a kérdések: (a) Mit jelent az apostoli küldetés? (b) Mit jelentett a pogány világban evangélizálni? (c) Az evangélizálás mellett milyen jellegű szolgálatokat végzett még Pál? (d) Milyen előnyökkel és hátrányokkal rendelkezett Pál a pogány világban? stb.

(3) Az **érvelő típusú** dolgozatokban arra keressük a választ, hogy „kinek van igaza?” Már az érvelés elején fontos tisztázni álláspontunkat, bár pl. a „A darwini evolúció elleni érvek” c. dolgozatnak már a címéből is kiderül, melyik oldalon áll a dolgozatíró. Fontos, hogy az érvelés csak akkor jó, ha annak során az állításunk mellett és ellen (pro és kontra) szóló érveket is tárgyaljuk, és csak ezek mérlegelése után vonjuk le az állításunkat igazoló következtetést. A teológiai érvelés számára természetesen a legvégső érv (*ultima ratio*) maga Isten Igéje, illetve annak eredeti (héber/arámi és görög) szövege. Az érvelés során felhasználhatjuk az Ószövetség újszövetségi értelmezését (Jézus és az apostolok szavain keresztül); a hagyományos zsidó és keresztény értelmezéseket (rabbinikus irodalom; egyházatyák); valamint napjaink Egyháza számára adott kijelentéseket (rémákat). Fontos, hogy a tudományos érvelésben csak releváns, tényszerű, ellenőrzött érveket szabad használni, a hivatkozások pontos megadásával.

(4) A **vegyes típusú** szakdolgozatoknál leggyakrabban a *leíró* és az *elemző típus* (pl. „Izrael kettészakadásának okai”); valamint az *elemző* és az *érvelő típus* keveredik egymással (pl. „Miért nem működhet az Egyház a szolgálati ajándékok nélkül?”). Itt jegyezzük meg, hogy ún. „kontrafaktuális” témát nem szabad szakdolgozati témának választani: pl. „Mi lett volna, ha Mózes fáraó lesz Egyiptomban?” vagy „Mi lett volna, ha Jézus nem hal meg a kereszten?” Ugyancsak nem lehet a szakdolgozat téma a saját életrajzunk, még akkor sem, ha megtérésünk történetét mondjuk el benne, egyszerűen azért, mert ez nem tudományos téma. (Gondolj bele, milyen szakirodalmat használnál fel saját életrajzod megírásához?)

Természetes, hogy a legtöbb hallgató a leíró jellegű témákat választja, hiszen ez tűnik a legegyszerűbben megoldhatónak. Ez valószínűleg így is van, de ezeknél figyelembe kell vennie egy fontos szempontot: ez pedig a szakirodalom mennyisége, ami legtöbbször jóval több, mint az egyéb típusú dolgozatoknál. A fenti példánál maradva, pl. a „Dávid élete” c. szakdolgozatban nem elegendő végigvenni a bibliai történeteket, hanem például utalni kell azokra a történeti dokumentumokra, régészeti felfedezésekre is, amelyek a témához kapcsolódnak. Sajnos a legkevesebben az érvelő típusú dolgozattémákat választják, aminek valószínűleg egyszerűen az az oka, hogy ehhez kell a legtöbbet gondolkodni. Pedig éppen ezeknek a témáknak sokszor óriási haszna lenne az egyház számára, gondoljunk csak arra, mekkora harcot jelent ma pl. az evolucionizmus, „klímahisztéria”, abortusz, eutanázia, gendermozgalom stb. elleni küzdelem, amikhez a bibliai érvrendszerek kidolgozása alapvetően fontos és sürgető feladat volna!

1.5. A témavezető (konzulens) — Ha valaki a hivatalos jegyzékből választ szakdolgozati témát, értelemszerűen annak kiírója lesz a témavezetője, természetesen amennyiben az oktató elvállalja a felkérést. Abban az esetben, ha szabadon választott témát szeretne feldolgozni, keresnie kell egy témavezetőt a főiskola tanárai közül. Fontos tudni, hogy a hallgató által „kipécézett” októnak nem kötelessége elvállalnia a témavezetést, például ha úgy ítéli meg, hogy a témaválasztás nem jó, vagy a hallgató nem

eléggye együttműködő, vagy egyszerűen nincs rá ideje. A témavezető – mint azt neve is mutatja – tanácsaival segíti a disszertáció megírásának folyamatát. (Főiskolánkon minimum négy konzultáció kötelező, amit aláírással kell igazolni.) Már a témaválasztásnál érdemes konzultálni a témavezetővel, aki eligazít abban, hogyan kezdjük meg a kutatást. Később, a disszertáció készítésének folyamatában különösen akkor érdemes konzultációs időpontot kérni a témavezetőtől, ha megakadtunk a kutatásban vagy az írásban: ilyenkor egy-egy konzultáció legtöbbször túllendít a problémákon. Fontos, hogy a témavezetőtől ne várjunk el olyat, amit nem kötelessége megtenni: például ajánlhat irodalmat, de nem kötelessége az adott irodalom beszerzése. A témavezetőn kívül természetesen más oktatótól is kérhetünk tanácsot, de ezt feltétlenül egyeztessük a témavezetővel, és ha ellentmondás merülne fel a tanácsok között, célszerű konzulensünk tanácsait követni, hiszen szakmailag ő a felelős a diplomamunkáért. Apropos felelősség. A témavezetőt nem terheli felelősség a dolgozatban található hibákért, hiányosságokért, adott esetben – bár ez csak nagyon ritkán fordul elő – a dolgozat „elégtelen” minősítéséért. Egyébként ezekben az esetekben szinte kivétel nélkül utólag kiderül, hogy a dolgozat írója egyáltalán nem hallgatott a témavezető tanácsaira, figyelmeztetéseire, sőt többnyire nem is konzultált vele.

2. A kutatás megkezdése

2.1. Mit tudok (és mit nem) a témáról? — A kutatás megkezdésekor célszerű őszintén számot vetni azzal, hogy mit tudok a választott témáról, és melyek azok a pontok, ahol még hiányosságaim vannak. A kutatásnak ebben a korai fázisában érdemes széles körben tájékozódni: meghallgatni egy-egy témába vágó prédikációt vagy podcastet, néha még egy YouTube videó, vagy egy hetilapban olvasott publicisztika is komoly segítség lehet, mivel segíthet abban, hogy semmi fontos dolog ne kerülje el a figyelmünket, és ne maradjon ki a dolgozathoz. Az íghallgatás, olvasgatás, böngészés során ajánlatos, hogy mindig legyen a kezünk ügyében egy füzet, iPad, laptop vagy akármilyen eszköz, amibe jegyzetelhetünk, firkálgathatunk. Ezeket a random jegyzeteket később mindenképpen használjuk fel a tartalomjegyzék elkészítésekor, de fontos, hogy ne ezek (szó szerinti) idézéséből álljon a dolgozat!

2.2. Kutatási kérdés(ek) — Ám mielőtt nekiállunk egy hozzávetőleges tartalomjegyzék elkészítésének, először is tisztázzuk magunkban, hogy melyek a kutatási kérdéseink. A kutatási probléma már rendelkezésünkre áll (ez a szakdolgozatunk tulajdonképpeni témája) – ehhez kell most konkrét kutatási kérdéseket (*research questions*) megfogalmaznunk. A jól körvonalazott kutatási kérdések már félig-meddig a válaszokat is megadják, hiszen a pontosan azonosított probléma kijelöli az elérni kívánt célokat, sőt gyakran az adatforrásokat is. A kutatási kérdés megfogalmazásánál fontos, hogy minél inkább leszűkítsük a témát, és egy-egy részproblémára koncentrálni fogalmazzuk meg, amit kutatni kívánunk. Például a „Milyen volt Ezékiás élete?” egy csapnivalóan rossz kutatási kérdés; de már a „Milyen stratégiát alkalmazott Ezékiás konfliktushelyezetekben?” sokkal jobb, hiszen egy olyan résztemára koncentrálni, amely mellett hogy érdekes és aktuális, jól vizsgálható a rendelkezésre álló források alapján. Az angolszász szakirodalomban alkalmazzák az ún. **FINER** kritériumrendszert, miszerint a kutatási kérdéseknek öt kritériumot kell teljesíteniük: **F**easible, **I**nteresting, **N**ovel, **E**thical, **R**elevant (megvalósítható, érdekes, újszerű, etikus, releváns = időszzerű/fontos/lényeges/tárgyhoz tartozó).

Hogyan tudunk jó kutatási kérdéseket megfogalmazni? Ez főként gyakorlat kérdése, de érdemes próbát tenni. Tegyük fel, a kutatási témánk „Az európai reformáció”. Ehhez kell minél több releváns kutatási kérdést kitalálnunk. Figyeljük meg magunkat, hogy miközben a témán elmélkedünk, milyen kérdések tolnak fel bennünk: „Kik voltak reformáció fő képviselői: mi kötötte össze és mi választotta el őket?” – „Miért jött létre a reformációnak olyan sokféle irányzata?” – „Bizonyos országokban miért volt sikeres és másutt miért bukott el a reformáció?” stb. Észrevehetjük, hogy a kérdések alapvetően két részre oszthatók: a „ki/mi?” típusúakra (leíró) és a „miért?” típusúakra (magyarázó). A leíró jellegű kutatások (*descriptive research*) inkább a forrásokból ismert valóságot próbálják meg azonosítani és leírni; míg a

magyarázó igénnyel fellépő kutatás (*explanatory research*), az ismert valóságelemek közötti addig ismeretlen, de legalábbis be nem bizonyított összefüggéseket feszegeti. Főleg ez utóbbi esetben jön szóba a munkahipotézis(ek) felállítása.

2.3. A munkahipotézis(ek) — A hipotézis valamely kutatási kérdésre adott feltételezett magyarázat – többnyire két jelenség közötti feltételezett összefüggés – amely kijelentő mondat (állítás) formájában kerül megfogalmazásra. Az elemző-magyarázó, vagyis analitikus jellegű tudományos kutatás célja nem más, mint e feltételezett összefüggés vizsgálata, pontosabban az összefüggés fennállásának bebizonyítása. Hogy van-e értelme hipotézist megfogalmazni, az nagymértékben témafüggő. A hipotézis nem valami hétköznapi értelemben vett feltételezés (pl. „nyáron meleg van, télen pedig hideg”), hanem a szakirodalom alapján megfogalmazható várákozás, amely többnyire két vagy több jelenség (változó) közötti vélelmezett összefüggésre vonatkozik. E várákozás érvényességét új, empirikus adatok gyűjtése és azok módszeres elemzése révén tudjuk igazolni, bizonyítani vagy cáfolni. Jó hipotézist tehát kizárólag a szakirodalom ismeretében lehet megfogalmazni, hiszen az abban található elméletekből, korábbi kutatási eredményekből kell tudnunk levezetni a hipotézisünket.

3. A kutatás folyamata

3.1. Folyamatos inspiráció — Választott témánk kidolgozása során kulcskérdés, hogy inspirált állapotban maradjunk, ami hétköznapi nyelvre fordítva sokszor nem jelent mást, mint hogy ne veszítsük el a téma iránti érdeklődésünket. Ennek érdekében maradjunk folyamatos kapcsolatban a Szentírás egészével, és a prédikált igével. Az értelemmel és szellemben történő imádkozás is sokat segít, ha elakadunk, vagy nem értünk valamit. Bizony, adódhatnak akár napokig vagy hetekig tartó mélypontok, amikor úgy érezzük, képtelenek vagyunk folytatni a munkát. A megrekedésnek természetes és szellemi oka is lehetnek, például ha rájövünk: túl sokan és sokat írtak már a témánkról; vagy valaki egész konkrétan *azt* írta meg, amit mi szerettünk volna; vagy bántó kritikát kaptunk valakitől; vagy az életünk más területén torlódtak össze a megoldandó problémák. A legfontosabb, hogy először is ne essünk ilyenkor kétségbe – ez mindenkivel előfordulhat! Ha viszont folyamatos és jó a kapcsolatunk az Igével, a Szent Szellemmel és az Egyházzal, biztosak lehetünk abban, hogy az Úr megmutatja a gödörből kivezető utat, és rövid idő alatt bepótoljuk azt, amit elmulasztottunk. De nagyon fontos, hogy ne adjuk fel a reményt, és ne is csapjuk össze a dolgozatunkat, hanem adjunk az Úrnak és magunknak is időt a felmerült problémák megoldására.

3.2. A könyvtári kutatás — Őszintén bevallhatjuk, hogy ma már csak nagyon kevesen kezdik a kutatást a könyvtárban, amely valaha (az 1990-es évek elején!) még a tudás szinte egyetlen tárházának számított. Könyvtárba ma leginkább csak akkor vetődünk el, ha egy konkrét könyvet keresünk, ami nincs meg az interneten. Pedig a könyvtár még ma is sokoldalúan használható: például szabad polcon megtalálhatók olyan komoly referenciakönyvek, lexikonok, enciklopédiák, amelyek nagyon hasznosak lehetnek egy kutatás megkezdésekor. Például szinte bármely ószövetségi téma kutatásához óriási segítséget nyújthat az *Encyclopaedia Judaica* nyomtatott változata – ami nem azonos a rövidített online változattal –; vagy az Újszövetség zsidó hátterének kutatásához haszonnal forgatható Strack és Billerbeck *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch* című művének hat kötete stb. (ez utóbbi sem található meg az interneten). A könyvtárban egyébként elektronikus katalógus is segíti a kutatást, amelyben nem csak szerzőkre és könyvcímekre, hanem tárgyszavakra is keresni lehet. (A katalógus ide kattintva elérhető: <https://lib.szpa.hu>.) Emellett az is igen hasznos, ha az ember egyszerűen odaáll a polc elé, és végigböngészi azokat a könyveket, amelyek nagyjából a kutatási témájába vágnak. Biztosak lehetünk abban, hogy két-három olyan műre biztosan ráakad ezek között, amik hasznosak lesznek majd a dolgozata szempontjából.

3.3. Az internetes kutatás — Az internet persze jelentősen megkönnyítette a kutatást, hiszen otthonról, karosszékünkben ülve böngészhetjük a különféle katalógusokat és adatbázisokat. Az angol nyelvű keresőprogramok közül számunkra ezek lehetnek a leghasznosabbak:

Google Scholar – minden nyugati nyelven megjelent tudományos irodalom

<https://scholar.google.com>

(Google Tudós néven magyarul is elérhető: <https://scholar.google.hu/schhp?hl=hu>, de ez lényegében ugyanazokban keres, mint az angol változat, és sajnos a magyar nyelvű teológiai irodalom szempontjából nem annyira hasznos.)

Index Theologicus – nyugati nyelveken megjelent teológiai szakirodalom

<https://ixtheo.de/?lng=en>

RAMBI – a zsidó tudományok szakirodalma (az Izraeli Nemzeti Könyvtár adatbázisa)

<https://www.nli.org.il/en/research-and-teach/catalogs/bibliographic-databases#rambi>

Ma már a legtöbb keresőprogram, így a fentiek is, azt is jelzik, ha könyv vagy cikk letölthető pdf formátumban. (A cikkek többsége egyébként akár meg is vásárolható az interneten, de általában nagyon drágák.)

A legtöbb ember persze nem a tudományos művek adatbázisaiban keresgél, ha forrásokat keres, hanem egyszerűen beüti a Google keresőjébe témája kulcsszavait, és olvasni kezdi az első találatokat. Csakhogy ez nem kifejezetten hasznos taktika! Az internetes keresőmotorok ugyanis olyan algoritmusokkal dolgoznak, amelyek optimalizálják a találatokat, és biztosak lehetünk abban, hogy a wikipédia mellett a „bulvár” jellegű újsághíreket és különféle gyanús oldalakat hoznak ki elsőként. „Mi a gond a wikipédiával?” – teszik fel sokan a kérdést. Hát csak az, ami az egész internettel: az **anonimitás, vagyis a névtelenség**. Nemcsak a tudományosság miatt, hanem szellemi–erkölcsi szempontból is rendkívül fontos, hogy tudjuk azt: kitől mit olvasunk és kitől milyen gondolatot veszünk át! A wikipédia egyébként lehet jó kiindulópont (leginkább a szócikkek bibliográfiájába érdemes belekukkantani); és sokszor újságcikkekben és tematikus blogokban is találunk ösztönző felvetéseket, megszívlelendő gondolatokat – de ezeknek egyike sem tudományos mű, vagyis nem építhetjük rájuk a teljes disszertációnkat!

Itt kell felhívni a figyelmet még egy negatív jelenségre. Az internetes szövegvilág – amelynek legnagyobb része névtelenségbe burkolódik – szinte tálcán kínálja magát arra, hogy a CTRL+C / CTRL+V módszerrel átemeljünk kész szövegeket a dolgozatunkba. Úgy gondoljuk: elég a lábjegyzetben egy hivatkozás (vagy az sem), és máris nyertünk fél vagy egy oldalnyi „ingyen” szöveget. Csakhogy ez így többszörösen sem „kóser”! Először is azért, mert – mint a wikipédia esetében is láttuk – a forrásaink névtelenek, így nem tudjuk a szerzőket ellenőrizni. Másodszor is azért, mert ez nem a mi szellemi termékünk, hanem valaki másé. Harmadszor is azért, mert ha nem hivatkozunk megfelelő módon a forrásra – ami gyakran előfordul, akár szándékosan, akár feledékenységéből –, a plágium vétkét követjük el, aminek súlyos következményei lehetnek. És gondoljunk csak bele: amilyen könnyű volt nekünk az interneten rábukkanni a témánkba vágó szövegre, a bírálóknak ugyanolyan könnyű lesz megtalálni az átvételt. (Arról nem is szólva arról, hogy ehhez ma már plágiumkereső szoftverek állnak rendelkezésre.)

3.4. Jegyzetelés / vázlatkészítés — Nagyon fontos, hogy ötleteinkről, gondolatainkról, a témavezetővel folytatott megbeszélésekről, és persze mindarról, amit olvastunk, készítsünk jegyzeteket. Régebben azt ajánlották, hogy ehhez használjunk cédulákat, melyeket utána könnyen sorba rendezhetünk. Ma-napság az iPadek, laptopok és okostelefonok korában inkább ezeket az eszközöket szeretjük használni. Teljesen mindegy! A jegyzetelésben ugyanis az a lényeg, hogy az információ ne vesszen el, és bármikor könnyen visszakereshető legyen.

Jegyzeteink egyben az anyag megszüréseire is szolgálnak, hiszen nem írunk le mindent, csak a legfontosabb információkat, amiket az adott pillanatban a dolgozat megírásához szükségesnek vélünk. Ezekből

vázlatokat készítünk. Egyes szerzők kétféle vázlatot különböztetnek meg: az ún. „lélektani” és „szerkezeti” vázlatot.¹ Az előbbi tulajdonképpen maga a jegyzetfüzet, amelybe mindenféle információmorzsák, mondattörödékek, idézetek kavarognak összefüggéstelenül. A szerkezeti vázlatban már a tartalomjegyzéknek megfelelő sorrendben rendezzük össze jegyzeteinket.

4. A dolgozat felépítése

4.1. Formai követelmények — A szakdolgozat (főszöveg, lábjegyzetek és a bibliográfia) **terjedelme 50 oldal (+/- 10 százalék.), a képek, táblázatok és függelék nélkül** (utóbbiak nem kötelező elemei a szakdolgozatnak). **A megadott oldalszámot legfeljebb huszonöt százalékkal lehet túllépni** (összesen 62 oldal). **A dolgozat főszövegét** a minden Word szövegszerkesztőben meglévő **Times New Roman** betűtípussal, **12-es betűmérettel, sorkizárt szerkesztéssel, 1,5-es sortávolsággal**, minden oldalról **2,5 cm-es margóval** kell megszerkeszteni. (Erre azért van szükség, mert a dolgozatok terjedelme ténylegesen csak akkor ellenőrizhető, ha minden dolgozatban egységes beállítást alkalmazunk.) **A lábjegyzetek mérete ettől különbözik: itt a Times New Roman 10-es betűmérettel, sorkizárt szerkesztéssel, szimpla (1-es) sortávval** a kötelező beállítás. A dolgozatot egyoldalas nyomtatással kell kinyomtatni, majd egy kötött és egy fűzött példányban leadni a Tanulmányi Osztályon. A dolgozat **külső borítóján** (a kötött példány általában fekete, aranyszínű betűkkel) a következő felirat szerepeljen: *Szakdolgozat / Név / Évszám*. (Külső borítónak mind a kötött, mind a fűzött példányon szerepelnie kell.) **A belső borítón** a következő adatok szerepeljenek: *Cím / Alcím (ha van) / Készítette: X. Y. / Konzulens: X. Y. / Szent Pál Akadémia – Teológia osztatlan mesterképzési szak / Budapest, Évszám*.

4.2. Cím — Lényegtelen, formális szempontnak tűnhet, mégis nagy jelentősége van a cím kiválasztásának. Szakdolgozatok esetében kerülendő a túlságosan hosszú, nagyotmondó, vagy közhelyes cím (pl. „Az emberiség legnagyobb rejtélyének megoldása: megtalálták Noé bárkáját!”) Ennél a műfajnál célszerű a tartalmat pontosan visszaadó, tárgyyszerű címet választani (pl. „Kutatóexpedíciók Noé bárkája nyomában”). A dolgozat tartalmát pontosan lefedő cím azért is fontos, mert a bírálók számára fontos szempont, hogy a kettő fedésben van-e. Az előbbi példánál maradva: súlyos hiba, ha a „Kutatóexpedíciók Noé bárkája nyomában” c. szakdolgozat csak a vízözönnel foglalkozik, és csak mellékesen veszi számba a bárka felkutatására indult expedíciókat. Ugyanakkor, ha valaki az „Alternatív elméletek a vízözönről” címen ír diplomamunkát, nem szükséges kitérnie arra a kérdésre, hogy milyen expedíciók indultak a bárka felkutatására. Azt is fontos tudni, hogy a címbejelentő leadása után már nem lehet változtatni a címen, vagy csak külön eljárással, és a Tanulmányi osztály engedélyével. Éppen ezért nagyon fontos a cím körütekintő kiválasztása!

4.3. Tartalomjegyzék — Ennek a résznek a fontosságára már az előzőekben is felhívtuk a figyelmet. Fontos, hogy a tartalomjegyzék mindig a dolgozat elején, az Előszó előtt kap helyet. A disszertáció minden részét fel kell tüntetni benne, egészen a Plágiumnyilatkozatig. A tartalomjegyzéknek mindenképpen új oldalon kell kezdődnie! A számítógépes szövegszerkesztőkkel ma már könnyű tartalomjegyzéket generálni, aminek az az előnye, hogy ha később egy fejezet helyét megváltoztatjuk, annak helye a tartalomjegyzékben is automatikusan az új helyére kerül.

4.4. Előszó/köszönetnyilvánítás — Dolgozatunk előszavában általában megindokoljuk a témaválasztást: amellet, hogy hangsúlyozzuk a téma fontosságát, aktualitását, relevanciáját (lásd FINER kriteriumok, 2.2 pont); kitérhetünk szubjektív szempontokra is: miért éppen *mi* vállalkoztunk a téma feldolgozására. Itt érdemes azt is megemlíteni, ha esetleg az adott téma feldolgozásához szükséges alapismeretekkel (pl. szakirányú diplomával) rendelkezünk. (Például az előszóból derült ki, hogy egy hallgató,

¹ Kuziak–Rzepczyński 2004, 168.

aki Pál apostol hajóútjainak feldolgozására vállalkozott, okleveles hajómérnökként végzett. Máris nagyobb érdeklődés övezte a munkáját!) Fontos azonban, hogy a szubjektivitásba tartsunk mértéket: pl. szükségtelen felsorolni az összes végzettségünket az általános iskolától az egyetem(ek)ig; vagy éppen azt részletezni, hogyan tértünk meg az Úrhoz. Az előszó utolsó bekezdésébe beletehetjük a „köszönetnyilvánítás”-t, ami ne legyen több egy bekezdésnél, és elsősorban azokra utaljon, akik a dolgozat létrehozásában konkrét segítséget nyújtottak a hallgatónak. Természetesen lehetnek presztízsszemponjtjaink is, de ügyeljünk arra, hogy például a témavezető neve semmiképpen ne maradjon ki a szövegből! Az előszó optimális terjedelme 1–1,5 oldal, de fontos, hogy ne haladja meg a 2 oldalt.

4.5. Bevezetés — Az Előszóval megengedett (némi) szubjektivitással szemben a bevezetés nagyon is objektív, tárgyilagos. Már amennyiben egyáltalán írunk Bevezetést, mert ez a szerkezeti rész a szakdolgozatoknál nem kötelező. Viszont hasznos lehet, ha például össze akarjuk foglalni kutatási módszertanunkat vagy utalni akarunk a korábbi kutatási eredményekre. Ha például valaki a *Galatákhoz írt levél* exegézisét választja témájának, a bevezetőjében kitérhet a levél keletkezésének körülményeire, az eddigi teológiai szakirodalom eredményeire vagy épp vitatható megállapításaira. A bevezetésnek kell tartalmaznia a kutatási kérdéseket és a munkahipotéziseket (amennyiben vannak), illetve a kutatási módszerekre is utalnia kell (amennyiben ez releváns). Ugyancsak célravezető, ha a bevezetésben arra a kérdésre is kitérünk, hogy kutatásunk során mit fogunk megtárgyalni és mit *nem*. Ez utóbbi azért lehet fontos, mert ha leírjuk, mit *nem tartalmaz* a dolgozatunk, az opponensek nem kérhetik rajtunk számon. (Azért persze nem árt ehhez rövid indoklást is megfogalmazni.) A bevezetés optimális terjedelme 3–5 oldal. Ennél rövidebb bevezetés közhelyes, semmitmondó; a hosszabb pedig terjengős, szószátyár és unalmas lehet.

4.6. Kifejtés/főszöveg — A legtöbb szakdolgozatíró a hideg is kirázza attól a gondolattól, hogy 40-50 oldalnyi szöveget kell egyvégtében megírnia. Ez a félelem azonban könnyen legyőzhető, ha megváltoztatod a gondolkodásodat! Mire oda jutsz, hogy bele kell fognod a dolgozat főszövegének megírásába, rendelkezésedre áll a *tartalomjegyzék*, hiszen általában ez az, amit a konzulens tanár legelőször kér tőled. Gondolj csak bele: mi is a tartalomjegyzék? Nem más, mint a dolgozatod főszövegének struktúrája, ami logikusan összerendezett fejezetekből és alfejezetekből áll. Azt javaslom, ne úgy gondold a dolgozatodra mint egy „iszonytató 50 oldalnyi szövegmonstrumra”, hanem úgy, mint „4-5 oldalas, takaros kis írások összességére”. Ugye, mindjárt könnyebb levegőt venni, és bár az előtted álló feladat így is embert próbáló, mégsem tűnik olyan „mission impossible”-nek, aminek teljesítéséhez egy szuperhős képességeire volna szükség.

Dolgozatunk részegységeit – remélhetőleg már a tartalomjegyzékben – azonos fokozatú címekkel láttuk el. A főbb részeket kisebb alrészekre tagolhatjuk, így jön létre a címrendszer. Vigyázzunk, hogy *lehetőleg* a dolgozatban ne menjünk három címfokozat fölé, mert az már-már nevetséges hatást kelt. (A négy fokozatnál több belső címet tartalmazó írás már-már áttekinthetetlen, és bíráló joggal gyanakszik gondolkodásunk zavaros voltára. Ugyanakkor bizonyos témakörök, pl. orvosi, jogi, mérnöki stb. szakmunkák esetében megszokott, sőt elkerülhetetlen a sokfokozatú címrendszer alkalmazása.) A belső címek hierarchiája a következő:

1. rendű cím: **fejezet**
2. rendű cím: **alfejezet**
3. rendű cím: **szakasz**
4. rendű cím: **pont**
5. rendű cím: **bekezdés**

A szakdolgozatok esetében ajánlott a címek lépcsőzetes számozása, ilyen formán:

1. A bűn meghatározása a Bibliában

- 1.1. A bűn meghatározása az Ószövetségben
 - 1.1.1. A bűn meghatározása a Tórában
 - 1.1.2. A bűn meghatározása a prófétáknál
 - 1.1.2.1. A fogság előtti prófétáknál
 - 1.1.2.2. A fogság utáni prófétáknál
- 1.2. A bűn meghatározása az Újszövetségben
 - 1.2.1. A bűn meghatározása az evangéliumokban
 - 1.2.2. A bűn meghatározása az apostoli levelekben

Dolgozatunkban természetesen lehetnek olyan fejezetek, amelyek nem tagolunk alfejezetekre; vagy lehetnek olyan alfejezetek, amelyeket nem tagolunk további szakaszokra. Ha viszont tovább tagoljuk a fejezeteket vagy alfejezeteket, arra ügyeljünk, hogy *egynél több* (legalább két) különálló alegységre bontsuk a mondanivalónkat.

Amiről eddig beszéltünk, az a disszertációnk makroszerkezete. Minden szövegnek van azonban mikroszerkezete is, amelynek legfontosabb összetevője a **bekezdés**. Törekedjünk arra, hogy a fogalmazás során minden egyes gondolatunk külön bekezdésbe kerüljön. A bekezdések hossza változó, és nincs rájuk vonatkozó általános kritérium, de lehetőleg tartózkodjunk az egymondatos, vagy a túlságosan hosszúra nyúlt (akár egyoldalas) bekezdésektől. Ismeretterjesztő jellegű szövegekben a bekezdések optimálisan kb. 7-10 mondatból állnak. A bekezdések alapvető funkciója az, hogy az olvasók jobban át tudják tekinteni a szöveget. Egy-egy bekezdésben a legfontosabb gondolat, közlés, állítás az ún. tételmondatban fogalmazódik meg, amit célszerű a bekezdés elején (legtöbbször első mondatában) elhelyezni. Jó példa erre a következő bekezdés is:

A prófétaával szembeni követelmény az volt, hogy Isten *rúachjától* szóljon. Ezért az igazi próféták személyiségük minden területét alárendelték a Mindenható akaratának, hogy „Isten szájává” válhassanak. A próféta (az Ószövetségben *návi*) legitimitásának előfeltételét az isteni elhívás és a küldetés adta, ezenfelül Isten jelenlétében kellett élnie, hogy megőrizhesse szellemi képességét az Úr kijelentésének meghallására. A próféta szolgálatának hitelessége csak akkor maradt meg, ha a népnek azt az Igét közvetítette, amelyet Isten közvetlenül szólt hozzá.²

A négy mondatból álló bekezdés **első mondata a tételmondat**, amely – figyeljük meg – a legfontosabb állítást tartalmazza. A többi mondat mintegy ennek a jelentését bontja ki, értelmezi, több oldalról megvilágítja. A bekezdéseket rendszerint 0,5–0,8 cm-rel a bal margótól beljebb kezdjük, ezt a Wordben a Bekezdés > Behúzás és térköz > Tabulátorok funkcióval tudjuk beállítani, és egyszerűen csak a TAB gomb lenyomásával érvényesíteni a szövegben.

4.7. Összegzés/összefoglalás/konklúzió — Kutatásunk eredményeit, dolgozatunk legfontosabb következtetéseit és megállapításait az összegzés fejezetben fogalmazzuk meg. Az összegzés rávilágíthat a megoldatlanul hagyott kérdésekre, és kijelölheti a további kutatási irányokat is. A jó összefoglalás megírása nem könnyű feladat, és mivel a bírálók kitüntetett figyelmére tarthat számot, érdemes több időt szánni kidolgozására. A legfőbb nehézséget az szokta jelenteni, hogy az ember nem akar önisméltelésbe bonyolódni: amit egyszer tömören elmondott a bevezetésben, majd részletesen kifejtett a dolgozat főszövegében, most még egyszer minek ismétlje meg?! Erre az a válasz, hogy bármennyire gyötrelmes is, érdemes – akár a főszöveg fejezetein sorban egyenként végighaladva – a szakdolgozat lényegi megállapításait újra végigvenni, ezzel megkönnyítve azoknak az olvasóknak a dolgát, akik nem akarják az egész disszertációt átbogarászni. Fontos, hogy a befejezés ne egy új dolgozat kezdete legyen! Richard Aczel *Hogyan írjunk esszét?* című hasznos kis kötetében azzal a frappáns megjegyzéssel hívta fel erre a hibára a figyelmet, hogy a befejezés *nem szemétkosár*, amibe a fel nem használt gondolatainkat ürítjük.

² Németh Sándor: Mi a karizmatikus kereszténység? In: *A hit botránya*. Budapest, Új Spirit, 2001, 111.

4.8. Bibliográfia, Felhasznált irodalom — Lásd a 6.1. pontban.

4.9. Mellékletek — A dolgozathoz kapcsolódhatnak függelékek (*appendix*), amelyekben olyan témákat vizsgálunk meg, amelyek szorosan véve nem tartoznak a főszövegben tárgyalt kutatási témánkhoz. Ugyancsak függelékben szokták közölni pl. egy-egy szociológiai kutatás során használt kérdőívek minitáit; vagy hosszabb interjúkat, melyek terjedelme már meghaladja a főszövegben közölhető mértéket; vagy a különféle számítógépes adatbázisokat, ami alapján kutatásunkat készítettük. A mellékletek közé tesszük a térképeket is, és tulajdonképpen minden egyebet, amit a dolgozatunk megírása során felhasználtunk, és szükségesnek tartjuk megmutatni a bírálóknak ill. az olvasóknak. A mellékletek nem számítanak bele a dolgozat terjedelmébe, vagyis (elméletben) bármilyen sok anyagot tartalmazhatnak.

4.10. Illusztrációk — Induljunk ki abból az alaphelyzetből, hogy egy teológiai szakdolgozatban nem szükséges illusztrációkat elhelyeznünk a szövegben. Ha például valaki a „Hét gyülekezet a Jelenések könyvében” című kutatási témát választja, elegendő, ha egyetlen térképet mellékel a városokról a *függelékben*, és egyáltalán nem tesz se térképeket, se fényképeket „helykitöltő céllal” a főszövegébe! Ettől a főszabálytól csak abban az esetben térhetünk el, ha az illusztráció kifejezetten szükséges a szöveg megértése szempontjából, vagyis szó szerint *illusztrálja* (magyarul „bevilágítja”) azt. Ha például a témánk „Az Első Templom szerkezete”, akkor nem csak szabad, hanem egyenesen kötelező illusztrációkat mellékelni a szövegünkhöz, máskülönben aligha értjük meg a szöveget. „Az Újszövetség növényvilága” is olyan téma, amelyben fontos lehet az illusztrációk megjelentetése, ám mindkét esetben tudnunk kell, hogy ezek nem számítanak bele a főszöveg terjedelmébe. Fontos, hogy a mai szigorú szerzői jogi előírások miatt az illusztrációként használt rajzoknál és a fényképeknél fel kell tüntetni azok készítőit, lelőhelyét, vagy az internetes forrás URL-címét. Ha sok képet használunk, akkor érdemes a dolgozat végén „Képek/ábrák/illusztrációk jegyzéke” címen egy külön fejezetet nyitni.

4.11. Szerzőségi nyilatkozat — Napjainkban már minden felsőoktatási intézményben követelmény, hogy a szakdolgozatot ún. „plágiumnyilatkozat” zárja le, amelyben a hallgató aláírásával – büntetőjogi felelőssége tudatában – nyilatkozik arról, hogy dolgozata saját, szuverén, önálló szellemi alkotása. A nyilatkozat szövegét az intézmény honlapjáról kell letölteni, majd aláírva, a dolgozat végére illesztve azzal együtt beköttetni. (A szerzőségi nyilatkozat a Neptun belépő képernyőről tölthető le: <https://neptun.szpa.hu/hallgato/login.aspx>.)

5. Az érvelés

5.1. A tudományos érvelés és bizonyítás — Mitől lesz tudományos egy írásmű? Legelsősorban is attól, hogy – szemben más műfajokkal, például a szépirodalmi alkotásokkal – a tudományos írás koherens, rendszerezett, objektivitásra törekvő, továbbá olyan **érveken és bizonyítékokon alapul, amelyek ellenőrizhetők**. (Többek között ezért kell a tudományos írásban hivatkozásokat alkalmazni.) Természetesen a bölcsészet-, társadalom- és természettudományokban, valamint a jogban is más-más típusú érvelést használunk, ha bizonyítani vagy cáfolni akarunk egy állítást. A fizika és kémia tudománya egzakt, műszeres méréseken alapszik; a biológia az élővilág empirikus megfigyelésén; a matematika a számok világán belül elfogadott bizonyítási módszereken – de mi a helyzet a teológiával?

5.2. Mi az axióma? — Az axióma olyan kiindulási feltételt jelent, amit adottnak veszünk az érvelés során. Az axióma megkérdőjelezhetetlen tényállítás, más szóval alapigazság. Arisztotelész megfogalmazásában az axióma olyan állítás, „melynek igazságában épeszű ember nem kételkedhetik”, ellentétben a *posztulátummal*, amelynek kb. a „munkahipotézis” feleltethető meg. Minden tudományban vannak axiomatikus igazságok, amelyeket tehát az érvelés során nem szükséges bizonyítani, bár időről időre ezeket is megkérdőjelezzik. **Egy teológiai érvelésben axiomatikusnak vehetjük Isten létezését, vagy**

azt, hogy a Szentírás eredeti (héber és görög) **szövege Isten kinyilatkoztatott Beszédét tartalmazza** – minden további bizonyítás nélkül. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne lehetne érvekkel bizonyítani Isten létezését – a középkorban számos ún. „istenérvet” dolgoztak ki teológusok –; vagy ne lehetne értelmes vitát folytatni arról, hogy milyen bizonyítékai vannak a Biblia inspiráltságának.

5.3. Az érvtípusok retorikai osztályozása — A klasszikus retorika a bizonyítékokat két forrásból származtatta: külsőből és a belsőből. A külső forrás használatának esetében a bizonyíték már rendelkezésre áll. Így igazolnak a törvények, jogszabályok, házirendek, szerződések, a tekintély, a tanúság, a statisztika. A belső forrás maga a közlő: kommunikátori képességei, figyelme, találékonysága, ötletgazdagsága, előismeretei, tudása, érzékenysége, az összefüggések meglátásának képessége segíti abban, hogy érvelni tudjon. Az érveket levezethetjük

- **definícióból** (meghatározásból), úgy, hogy a jól körülírt, elhatárolt fogalomból következtetünk valamire, pl.: „A hit a nem látott dolgokról való meggyőződés, a reménylett dolgok valósága (Zsid 11:1), tehát a hit a jövőre irányuló reményteli várakozás”;
- **okfejtéssel**, vagyis az okok feltárásával, magyarázatával, a miértek megadásával, pl. „az emberiség az angyalokkal való keveredés miatt genetikailag eltorzult (1Móz 6:1–7), ezért volt szűkség a vízözönre, amely nyolc ember kivételével az egész akkori világot elpusztította (2Pét 3:6)”;
- **a körülményekből**, indokolva, hogy mit tett vagy tesz szükségessé a kialakult helyzet, pl.: „Dávidnak nem volt más választása, mint hogy egyen a papoknak elkülönített kenyerekből (1Sám 21:6, vö. Mt 12:4)”;
- **összehasonlításból**, a dolgok, esetek, események, történések közötti hasonlóság vagy különbség megmutatásával, pl.: „Az Egyház olyan, mint a tengerbe vetett háló (Mt 13:47), ezért van olyan sokféle háttérű újjászületett keresztény a gyülekezetekben”;
- **tényekből, adatokból**, ha ezek hiteles forrásból származnak, pl.: „Történelmi tény, hogy Heródes Kr. e. 4-ben halt meg, ezért Jézus nem születhetett a »nulladik év«-ben” (Mt 2:1);
- **valószínűségekből**, vélekedésekből, megfigyelésekből, pl.: „Elképzelhető, hogy Jézus azért nem szólt egy szót sem Heródes Antipasznak (Lk 23:9), mert az ő lelkén száradt Keresztelő János halála”.

Nyilvánvaló, hogy **léteznek erősebb és gyengébb argumentumok**: az előbbihez tartoznak a tényekből, adatokból levezetett érvek, az utóbbihoz a körülményekből vagy a valószínűségekből származók. A klasszikus retorikák azzal is foglalkoztak, hogy milyen sorrendben érdemes ezeket használni, Cicero például azon a véleményen volt, hogy mindig az erősebbektől kell haladni a gyengébbek felé.

5.4. Hogyan ne érveljünk? — Mint azt a fentiekben is hangsúlyoztuk: nincsenek pontosan meghatározható, általánosan érvényes szabályok arra, hogy az egyes humán- és társadalomtudományokban – beleértve a teológiát is – hogyan érveljünk valami mellett vagy valami ellen. Ugyanakkor összegyűjthetjük azokat a tipikus érvelési hibákat, amelyeket bármely tudományterület művelői sajnos sokszor elkövetnek.³ Az alábbiakban a tizenkét legismertebbet mutatjuk be:

- A **mellébeszélés** a téma szempontjából irreleváns érvek felsorolása;
- a **homályosság** zavaros, nem definiált fogalmak használatából fakadhat;
- a **sulykolás** ugyanannak az érvnek többszöri megismétlése;
- a **szalmabábcseplés** a vitapartner véleményének eltúlzása vagy eltorzítása és az ezzel folytatott látszatvita;

³ Összefoglalóan lásd Gyurgyák 2019, 106–110.

- az **árnyékbokszolás** olyan álláspont védelme, amit a vitapartner kényszerített ránk, de mi magunk sem oszтunk;
- a **tekintélyre hivatkozás** az, amikor az egyébként helytelen állítást egy tekintélyes ember mondasával vagy véleményével akarjuk alátámasztani;
- a **nagy számra hivatkozás** esetében leginkább azt halljuk, hogy „a többség így gondolja”, tehát az állítás nagy valószínűséggel igaz;
- a **vágyvezérelt gondolkodás** esetén a tények által alá nem támasztott, csupán a képzeletünkben élő dolgot tekintünk valóságosnak;
- a **náci kártya** esetében a vitapartner bélyegzik meg azzal, hogy „fasiszta, náci, kommunista” vagy valamilyen más – szélsőséges elveket valló, éppen ezért elutasított – csoporthoz tartozik;
- az **arany középút** érvelés kijelöl két szélsőséges álláspontot, majd amellett foglal állást, hogy az „igazság valahol középen van”;
- a **szánalomra hivatkozás** a vitapartnerben szánalmat kíván ébreszteni;
- a **személyeskedés** során pedig nem az ellenfél érveire reagálnak, hanem annak személyét támadják meg.

A hibás érvek általában akkor fordulnak elő egy tudományos írásműben, ha a szerző meg akarja kerülni a problémákat, nem néz szembe a valós ellenpéldákkal és a reális ellenérvekkel. Aki tudatában van saját igazának – anélkül, hogy emiatt felsőbbrendűségi komplexusa lenne –, és bátran vállalkozik annak közlésére, az nem fél vitatkozni ellenfeleinek érveivel, mivel eleve felkészül arra, hogyan tudja majd azokat cáfolni, és akkor sem omlik össze, ha emiatt ellenfelei (esetleg a fent felsorolt hibás) érvekkel fognak nekitámadni.

A hibás érvtípusok mellett minden tudományágban előfordulnak olyan **logikai hibák**, amelyeket szintén érdemes elkerülni a disszertációkban. Ezek közül az alábbiakban az öt legfontosabbat vesszük át:

- a **körbenforgó (körkörös) érvelés** (*petitio principii*) esetében a következtetést úgy próbáljuk bizonyítani, hogy azt eleve bizonyítottnak feltételezzük. Két altípusát különböztetjük meg: (1) az érvelő megismétli a következtetést az előfeltevések között; (2) az előfeltevések arra hivatottak, hogy indokolják a következtetést, de a következtetés igazságától függ egyik vagy másik előfeltevés igazsága, így az érvelés körkörösé válik. Ezt a kissé bonyolult magyarázatot leg-egyszerűbben ezzel a viccel mutathatjuk be:
 - A mi rabbink megsúgta nekünk, hogy sábeszkor magával az Örökkévalóval szokott kártyázni.
 - Nü, és biztosan nem hazudik az a ti rabbitok?
 - Csak nem gondolod, hogy az Örökkévaló leülne kártyázni egy hazuggal!?
- Az **utána, tehát miatta** (*post hoc ergo propter hoc*) esetben az érvelő feltételezi, hogy mivel az egyik esemény a másik után következett be, ezért közöttük ok-okozati összefüggés áll fenn;
- a **hamis dilemma** (*falsum dilemma*) egy olyan érvelési hiba, amely úgy állítja be a vitát, mintha csak két alternatíva létezne, mikor valójában több, nem mérlegelt választási lehetőség is van;
- az **elsietett általánosítás** (*secundum quid*) túl kicsi, nem reprezentatív minta alapján levont következtetés;
- a **nemtudásra hivatkozás** (*argumentum ad ignorantiam*) olyan állítás, amelynek során az érvelő arra hivatkozik, hogy ezt vagy azt a dolgot még nem ismerjük, tehát az nem is létezik.

6. Az idézés–hivatkozás

6.1. A bibliográfia — Dolgozatunk egyik legfontosabb része a bibliográfia, és biztosak lehetünk abban, hogy egy rutinos bíráló először ezt fogja fellapozni, mivel ebből tudja első pillantásra megállapítani,

hogy mennyire végzett elmélyült kutatómunkát a szakdolgozó. Éppen ezért érdemes a szabályokra ügyelve, akkurátusan elkészíteni ezt a részt. Kezdjük mindjárt a névvel: Magyarországon néhol előírás az „Irodalomjegyzék” vagy „Felhasznált irodalom” vagy „Idézett szakirodalom” cím használata, és itt valóban megfigyelhető némi különbség, hiszen a „Bibliográfia” (ennek szép magyar megfelelője az „Irodalomjegyzék”) elvileg mindenféle, a témába vágó művet tartalmazhat, míg a „Felhasznált irodalom” csak olyat, amit tényleg el is olvastunk. **A Szent Pál Akadémia hallgatóitól azt kérjük, hogy csak azokat a műveket tüntessék fel a bibliográfiában, amit valóban használtak is a szakdolgozat megírásához.**

A „Felhasznált irodalom” összeállításának megvannak a maga szabályai, amiket ajánlott figyelembe venni. Először is: **a felsorolt szerzőknek szoros betűrendben kell szerepelniük**, ami a magyar nevek esetében nem probléma, hiszen nálunk elől van a vezetéknev, és utána a keresztnév; a külföldi szerzők esetében azonban ügyelni kell arra, hogy megfordítsuk a neveket (kivéve a magyarhoz hasonlóan a keleti névsorrendet alkalmazó nyelvű szerzőket). Ha ugyanis az idézett szerzőnk „John Smith” néven szerepel a Felhasznált irodalomban, a betűrendbe rakáskor a név „J” betűhöz és nem az „S” betűhöz kerül. Ezért kell a nevet megfordítani, így: „Smith, John”, vagyis a vezetéknev után vessző, majd a keresztnév.

Mivel a főiskolai szakdolgozatok esetében **a lábjegyzetes szerző-évszám módszer** (másnéven Harvard-módszer) **a kötelezően előírt hivatkozási mód**, ezért a „Felhasznált irodalom” megfelelő összeállítása a rövidítések feloldásához is nélkülözhetetlen. (Erről bővebben az alábbi 6.2. pontban lesz szó.) Éppen ezért azt a módszert alkalmazzuk, hogy a szerző neve után kerüljön a mű megjelenési éve; majd a mű címe; a kiadási hely; a kiadó neve; és az oldalszám, ha gyűjteményes kötetben megjelent tanulmányról van szó. Ilyen módon:

Ruff Tibor 2009. *Az Újszövetség és a Tóra*. Budapest, Jósöveg–Műhely.

Brown, Michael L. 1995. *Israel's Divine Healer*. Grand Rapids, Zondervan.

Németh Sándor 2001. A történelmi és a végső Babilón. In: *A hit botránya*. Budapest, Új Spirit, 211–248.

A fenti példák közül az első kettő önálló kötet (monográfia), a harmadik egy gyűjteményes kötetben megjelent tanulmány. Figyeljétek meg, hogy az utóbbi esetben elől áll a tanulmány címe, ami után az „In:” szócska következik (vagyis „-ban/-ben”) és ezt követi a gyűjteményes kötet címe. Itt ne feledjük el megadni az oldalszámot, hiszen több tanulmány is van a kötetben. Mindkét esetben *a könyvek címét dőlttel szedjük*. Könyvek esetében nem kell más adatot megadni, vagyis nincs szükség az összoldalszám, az ISBN-szám, az ár stb. megadására, sőt ezeket tilos feltüntetni. Természetesen az idegen nyelvű könyvcímeket nem fordítjuk le magyarra, mivel feltételezzük, hogy aki egy szakdolgozatot elolvas, az valahogy az idegen nyelvekkel is elboldogul.

A fentiekben a könyveket néztük meg, de lássuk most a folyóiratcikkeket. Apropos „folyóirat”: különbséget kell tennünk a tudományos jellegű folyóiratok (pl. a *Studia Biblica*, lásd alább), az ismeretterjesztő folyóiratok vagy magazinok (pl. az *Új Exodus*) és a hetilapok között (pl. a *Hetek*). Természetes, hogy mindhármát lehet idézni egy szakdolgozatban, de fontos figyelembe venni azt is, hogy **egy tudományos jellegű munkában elsősorban tudományos jellegű irodalomra kell hivatkoznunk**. Mivel azonban Magyarországon a karizmatikus, neo-protestáns teológiai szakirodalomnak az elmúlt évtizedekben nem voltak tudományos fórumai, bizonyos alapvető teológiai kérdésekről szinte csak a Hit Gyülekezete hitéleti folyóirata (*Új Exodus*) és a *Hetek* című hetilapban megjelent ismeretterjesztő írások álltak rendelkezésre magyar nyelven.

A szakdolgozathoz **ajánlott tudományos szakirodalom a Szent Pál Akadémia által harmadik éve megjelentetett tudományos folyóirat, a [Studia Biblica](#) – Bibliai Tanulmányok**. A *Studia Biblica* legfőbb küldetése, hogy szerzői az evangéliumi–karizmatikus keresztény teológiát tudományos módszerrel

rességgel műveljék és a különféle humán, társadalom- vagy természettudományokat a bibliai kinyilatkoztatás fényében vizsgálják meg. A folyóiratban tanulmányok, forrásközlések, recenziók szerepelnek a teljes ó- és újszövetségi Szentírást érintő filológiai, exegetikai, történeti, etikai, filozófiai vagy természettudományos kérdésekről. A kiadvány beszerzéséről az intézmény [honlapján](http://honlapjan.hu) (szpa.hu) keresztül lehet tájékozódni.

Lássuk, hogyan kell idéznünk folyóirat-cikket:

Hack Márta 2020. Ézsaiás 11,1–6a fordítása Jonatán targumában. *Studia Biblica* 2(2): 161–170.

Németh Sándor 2019. Jézus, a Királyok Királya. *Új Exodus* 26(2): 6–21.

Grüll Tibor 2018. A Pilátus-gyűrű rejtélye. Újabb bizonyíték Júdea helytartójáról. *Hetek* 22(50): 22–27.

Figyeljétek meg, milyen adatok szerepelnek a fenti három folyóirat-cikk hivatkozásában. Elöl a név és az évszám; utána a cikk címe; majd a folyóirat/hetilap neve (*dőltszel szedve*); az évfolyam; a füzettség (zárójelben); és egy kettőspont után a cikk első és utolsó oldala. Szerencsére itt sem kell mást (pl. ISSN-számot, kiadó nevét, főszerkesztőt stb.) feltüntetni. **Amennyiben a hallgató írásmagyarázati jellegű dolgozatot készít, ahhoz használhatja kizárólag az eredeti szöveget, bibliafordításokat, szótárakat, konkordanciákat, lexikonokat, kommentárokat, nem követelmény a teológiai vagy egyéb tudományos szakirodalom felvonultatása.**

A „Felhasznált irodalom” megadásakor **külön kell feltüntetni a felhasznált Bibliákat; Szótárakat és konkordanciákat; a Szakirodalmat (vagyis a könyveket); a Folyóiratokat és az Internetes forrásokat**, amelyekből idéztünk.

6.2. Az idézés módszerei — Minden tudományos munkában, így a szakdolgozatban is, kötelező jelleggel idézzük az általunk olvasott szakirodalmat, akár abból a célból, hogy bizonyos megállapításokat átvegyünk belőle, akár azért, hogy vitatkozzunk vele. Elméletileg tehát minden dolgozat kétféle szövegből áll össze: **saját szövegből és vendégszövegekből**. Úgy is megfogalmazhatjuk a dolgot, hogy idézni azért szükséges, hogy ilyen módon tegyük világossá: melyek a mi gondolataink, és melyek azok, amiket másoktól vettünk át. Idézésnél tehát ügyelnünk kell arra is, hogy mindig legyen világos: mely szövegrészlet tartozik az idézethez, és mi a saját gondolatunk. Általában elmondhatjuk, hogy egy szó vagy adat után elhelyezett utalás csak az adott szóra vagy adatra vonatkozik, egy mondat végére elhelyezett jegyzetszám az egész mondatra, és így tovább. A „félősebbek” – akik nem merik bátran megfogalmazni saját gondolataikat – mindenhol összeollózott vendégszövegekből, az idézetek csoportosításával, sorba rendezésével akarják létrehozni disszertációjukat. Fontos tudnunk azonban, hogy **a szakirodalomból vett gondolatok, információk logikus egymás után helyezése még nem egyenlő magával a dolgozattal!** Az a kíváncsi, hogy az egymás után elhelyezett szakirodalmi idézetek ne önmagukban álljanak, hanem ezeket a szakdolgozó **próbálja meg értelmezni**: fűzzön hozzájuk megjegyzéseket, saját gondolatokat, akár egyetértőleg, akár cáfoló jelleggel. Általánosságban véve nehéz megfogalmazni, mekkora legyen egy szakdolgozatban a szövegátvételek optimális aránya, de **a Szent Pál Akadémia szabályai szerint szövegünkben maximálisan 20% lehet a szó szerinti idézetek aránya** (beleértve a bibliai idézeteket is).

Az idézés tartalmi szempontból lehet (A) **szó szerinti** (direkt) **idézet**; (B) **parafrázis** (indirekt idézet); vagy (C) **utalás**.

(A) A szó szerinti idézetek optimális hossza 1–5 mondat. Az ennél hosszabb idézet-szöveget (ha nem készítesz belőle parafrázist) tedd külön bekezdésbe, húzd be mindkét oldalon, és kisebb (10 pontos) betűmérettel különítsd el a dolgozat többi részétől. A még ennél is hosszabb idézeteket (pl. forrásdokumentumokat) a Függelékben közöld. A direkt idézeteket betűhíven, az eredeti helyesírás és szórend megtartásával kell megadni (még akkor is ha téves, ilyenkor a [*sic*] latinul „így” kifejezést tesszük a

téves szó mellé), lehetőleg úgy, hogy nyelvtanilag illeszkedjen a dolgozat szövegéhez. Ha az eredeti szövegből kiemeltünk egy gondolatot, akkor a hivatkozás után oda kell írni: „kiemelés tőlem, X.Y.” Néha szükség van arra, hogy a hosszabb idézeteket kihagyásokkal közöljük, ilyenkor a kihagyott részt (...) jellel jelöljük. A „szó szerinti idézetnek” mindig idézőjelek között kell szerepelnie, a hivatkozás a mondat végén álljon. Akkor, ha idegen nyelvű szépirodalmi forrásból idézünk, a fordítót meg kell adni. (Szakmunkák esetében ez nem kötelező.) Végül tegyük fel a kérdést: mikor érdemes szó szerint idéznünk a szakirodalmat? Mindenekelőtt akkor, ha a gondolat nagyon fontos, és ha magunk nem tudnánk ilyen frappánsan megfogalmazni. Lássunk egy konkrét példát:

„Talán különösnek vagy túl profánnak tűnhet az alcímben jelzett megközelítés, amely által a Szentírás szereplőit, mi több, kiemelten fontos személyiségeit történetük alapján pszichológiai elemzés tárgyává tesszük. Azonban – Rabbi Jismaél szavaival szólva – „a Tóra emberi nyelven beszél”. Szereplői hús-vér emberek, sorsuk igazi emberi sors, történeteik éppen ezért hordozhatnak igaz üzeneteket, életre oktató tanításokat, példákat.”¹

Lábjegyzet: ¹Ruff 2019, 89

Irodalomjegyzék: Ruff Tibor 2019. Isten családterápiája – az elutasítottság problémája Jákób fiainak életében. *Studia Biblica* 1(1): 89-100.

(B) A parafrázis mások gondolatainak saját szavainkkal történő visszaadása. Ezt többnyire akkor alkalmazzuk, amikor röviden, tömören összefoglaljuk mások véleményét egy témáról: pl. „*Walvoord azt állítja, hogy (...) ellenben Brown amellett érvel, hogy...*” Vigyázzunk arra, hogy ne értelmezzük félre az általunk idézett személy mondanivalóját! A helyes tudományos gyakorlat szerint a 3–5 mondatnál hosszabb idézetek esetén tanácsos parafrázist készíteni. Írj egy felvezetőt, tedd egyértelművé, hogy mások gondolatai következnek. A parafrázis végén szerepeljen bibliográfiai hivatkozás. A parafrázisok hossza ne haladja meg a dolgozat szövegének 50%-át, mert ez plágiumnak minősülhet! Most lássuk az előbbi példát parafrázis formájában:

Jákób fiai esetében elutasítottságról beszélni, Szentírásban található szereplőket pszichológiai elemzés alá vonni furcsának és profánnak tűnhet, de mivel a Tóra valóságos, hús-vér embereknek mutatja be őket, akik valódi emberi sorssal rendelkeztek, élettörténetük elemzése sok tanulságot, okulnivalót hordozhat.¹

Lábjegyzet: ¹Jákób fiainak elutasítottság-problémájáról lásd Ruff 2019.

Irodalomjegyzék: Ruff Tibor 2019. Isten családterápiája – az elutasítottság problémája Jákób fiainak életében. *Studia Biblica* 1(1): 89-100.

(C) Ha egy-egy témát csak futólag érintünk dolgozatunkban, és ehhez nem akarunk szövegeket idézni, használjunk egyszerű **utalást**. Ilyenkor az adott mondat végén jelezzük a lábjegyzetet, amelybe arra a forrásmunkára hivatkozunk, amelyik az adott kérdést legalaposabban tárgyalja. Az előbbi példánál maradvá:

Jákób fiai életének pszichológiai elemzése szokatlannak tűnhet, de sorsuk a Tórában leírt, mélyen emberi sorsként sok tanulságot hordozhat.¹

Lábjegyzet: ¹Bővebben lásd Ruff 2019.

Irodalomjegyzék: Ruff Tibor 2019. Isten családterápiája – az elutasítottság problémája Jákób fiainak életében. *Studia Biblica* 1(1): 89-100.

A főszövegben közölt idézetekre kétféle formában hivatkozhatunk: lapalji lábjegyzetekben (*footnotes*) és végjegyzetekben (*endnotes*), amelyek a főszöveg után következnek. (Mindkettőt egyszerűen beállíthatjuk a MS Word szövegszerkesztőben, sőt át is alakíthatjuk őket egymásba.) **A Szent Pál Akadémián**

készülő szakdolgozatokban egységesen kötelező a lábjegyzetek alkalmazása (kivéve az igehek megadását, lásd 6.3. (A) bekezdés). A lábjegyzet előnye, hogy a főszöveg olvasásával egyidejűleg, hátralapozás nélkül láthatjuk a hivatkozásokat, illetve a szerző lábjegyzetbe írt egyéb megjegyzéseit.

6.3. Hogyan idézzünk? — Ebben a fejezetben a dolgozat **főszövegében** és a **lábjegyzetekben** történő idézés technikai részével foglalkozunk. Az idézés formái eltérőek attól függően, hogy valaki milyen típusú forrásból idéz. Itt most csupán a leggyakoribb négy forrással foglalkozunk.

(A) **Biblia** — A Bibliából vett idézetek esetén az idézett szöveg után, a **főszövegben** – tehát nem a lábjegyzetekben! – helyezzük el a szokott rövidítéseket, amelyek a könyvre, fejezetre és versszámra utalnak: pl. „*aki én bennem hisz, örök élete van annak*” (Jn 6,47 vagy 6:47). A bibliai könyvek rövidítéseinél nálunk a protestáns változat az elterjedt, ezeket az interneten is megtaláljátok (lásd mellékletben). Itt merül fel a kérdés, hogy a bibliafordítást kell-e jelölni? Amennyiben egy szakdolgozat csak a Károli-fordítást idézi, ezt akár az Előszóban is elintézhethetjük egyetlen mondatban. Viszont ha többféle fordítást is idézünk, akkor érdemes az igehek után azt is feltüntetni, pl. Jn 6:47 SZPA [a Szent Pál Akadémia fordítása]; vagy Jn 6:47 RÚF [Revideált Új Fordítás]; 5Móz 12:12 IMIT [Izraelita Magyar Irodalmi Társulat] stb. Amennyiben saját fordítást adunk meg, ezt jelezzük egy lábjegyzetben, és ilyenkor az igehek mellett azt is tüntessük fel, hogy miből fordítottunk: 1Móz 11:1 MT [maszorétikus héber szöveg]; Dán 7:2 LXX [a Szeptuaginta görög szövege]; Lk 2:10 Vulg [a Vulgata latin szövege]. Az eredeti szövegből történő fordításoknál ügyeljünk arra, hogy eltérő lehet a fejezetek és a versek számozása!

(B) **Könyvek és folyóiratcikkek** — A fentiekben a „Felhasznált irodalom” összeállítása kapcsán részletesen bemutattuk, hogyan kell a könyvek és folyóiratok bibliográfiai adatait megadni. Itt a lábjegyzetekben történő hivatkozásról lesz szó, ami rendkívül egyszerű. Az ún. „Harvard-módszer” szerint ugyanis kizárólag a szerző nevét, a mű megjelenésének évszámát és az oldalszámot kell a lábjegyzetben feltüntetni, pl. „Ruff 2009, 145” vagy „Hack 2020, 165”. Láthatjuk, hogy könyv és a folyóirat-cikk idézése között formailag nincs különbség.

(D) **Internetes források** — Az internetes forrásokkal kapcsolatos problémákról a korábbiakban már beszéltünk. A főszabály itt is ugyanaz: legelől a szerző neve, utána a cikk (vagy poszt) címe, majd a megjelenés helye, ez esetben az URL-cím (hacsak nem pl. online folyóiratból idézünk). A leggyakoribb a wikipédia-cikk idézése, aminél máris feltűnik, hogy nem tudunk szerzőre hivatkozni! (Ezen a ponton újra megismételjük: szakdolgozatban lehetőleg **ne hivatkozzunk a wikipédiára**, mert ellenőrizhetetlen, és sokszor nem megbízható.) Lássunk három tetszőleges példát:

- (1) Köntös László: A „progresszív” bibliamagyarázat hazugsága. In: Evangelikalizmus, www.evangelikal-csoport.hu/2021/03/09/kontos-laszlo-a-progressziv-bibliamagyarazat (utolsó letöltés: 2021. 03. 19.)
- (2) „Ézsaiás.” In: Keresztény bibliai lexikon, www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-keresztyn-bibliai-lexikon-C97B2/e-e-C9B2A/ezsaias-ezsaias-konyve-C9C6A (utolsó letöltés: 2021. 03. 19.)
- (3) „Codex Sinaiticus.” In: Wikipédia, hu.wikipedia.org/wiki/Codex_Sinaiticus (utolsó letöltés: 2021. 03. 19.)

A fenti példákat azért választottam, hogy megmutassam: az internetes források idézésénél alapelv, hogy ahány adatot csak tudunk, adjuk meg. Az első példánál megvan szerző neve, a cikk (poszt) címe, és a blog neve, ezt követi az URL-cím és a letöltés ideje. A 2. és 3. példánál közös pont, hogy nincs szerzőnk, és mindkettő lexikon-szócikk. Csakhogy a 2. pontban szereplő szöveg valamivel megbízhatóbb, mivel itt egy nyomtatásban megjelent mű online kiadásáról van szó: *Keresztény bibliai lexikon*. Szerk. Bartha Tibor. Budapest, Kálvin János Kiadó, 1993. **Ez feltétlenül nagyobb bizalmat kelt az olvasóban, mint egy teljesen anonim módon szerkesztett wikipédia-szócikk.** Láthatjuk, hogy az internetes idézés egy fontos adattal bővült: **az utolsó letöltés idejét minden esetben – legalább napra pontosan – meg kell**

adnunk. Ennek „önvédelemből” van jelentősége, ugyanis ha időközben a cikket törölnék az internetről vagy módosították, azzal védekezhetünk, hogy amikor mi olvastuk, még megvolt.

6.4. Honnan idézzünk? (És honnan ne.) — Miután az idézés–hivatkozás technikai részével megismerkedtünk, annak szellemi–erkölcsi vonatkozásaira is röviden ki kell térnünk. Alapvető elvárás, hogy egy újjászületett szellemű keresztény teológus–hallgatónak igénye legyen arra, hogy teológiai kérdéseket lehetőleg „tisztá forrásból” tárgyaljon. Természetesen tökéletesen tiszta forrás csak egy van: maga a Szentírás. Azt is tudjuk, hogy minden teológiai rendszer mögött vannak emberi gondolatok, de nagyon nem mindegy, hogy „felülről jövő”, vagy „földi, testi”, vagy – szélsőséges esetben – „démoni” bölcsesség lakozik bennük (Jak 3:15). Ezért, ha tisztában is vagyunk azzal, hogy csak nagyon kevés „tisztá forrással” rendelkezünk a biblikus teológiai szakirodalomban, maximálisan törekednünk kell arra, hogy **legalább ne mérgezett forrásból igyunk!** Ezt a csapdát például úgy kerülhetjük el, hogy utánanézzünk a szerzőnek, akitől idézünk. Jónéhány éve fordult elő, hogy egy szakdolgozó valamilyen filozófiai témához Julius Évola (1898–1974) magyarul megjelent könyveiből idézett. Ha a hallgató csak a wikipédiában utánanézett volna a szerzőnek, bizonyára feltűnt volna neki, hogy Évola az okkultista–ezotérikus tanok nagymestere, az antiszemita összeesküvéseleméletek propagálója és a fasiszmus elkötelezett híve volt. Nyilvánvaló, hogy egy ilyen személy filozófiatörténeti összefoglalása is szellemileg súlyosan terhelt, amellet tudományosnak sem nevezhető. Sajnos, több ismert és sokat idézett teológiai összefoglalás is problematikus: pl. Gerhard von Rad: *Az Ószövetségi teológiája* (1969/2001), vagy Karasszon István: *Az Ószövetség fényei* (2002) és *Izráel története* (2009) c. könyveiről nem árt tudni, hogy ezek a szerzők és műveik az antiszemitizmussal és anticionizmussal súlyosan megterhelt német protestáns teológiai vonalhoz tartoznak.⁴ Ugyanúgy vigyázunk kell az 1989 előtt kiadott – vagyis a kommunista diktatúra időszakában megjelent – munkákkal, pl. Gecse Gusztávról (1932–2003) tudni érdemes, hogy a Kádár-rendszerben ő volt bibliai kérdésekben a hivatalos megmondóember, aki természetesen gyalázatos hazugságokat terjesztett az Igéről (pl. hogy Jézus Krisztus nem is élt, csupán legendás személyről volt, akit a „keresztény világösszeesküvés” talált ki). Ebben az időszakban állami kiadónál csupán olyan művek jelenhettek meg, amelyek cáfolni próbálták a Biblia állításait: pl. Magnus Magnusson: *Ásóval a Biblia nyomában* (1985) c. műve szinte az első bibliai régészeti összefoglalás volt magyar nyelven, de nincs benne sok köszönet! Természetesen más a helyzet, ha választott témánk kívánja meg, hogy ezekből a művekből idézzünk: pl. „A protestáns anticionista Ószövetség-teológia kritikája” című dolgozathoz nyilván fontos ezeket a műveket is ismernünk és idéznünk.

6.5. Mi a plágium, és hogyan kerüljük azt el? — 1999. évi LXXVI. törvény *A szerzői jogról* 33. § (1) kimondja, hogy „A szabad felhasználás körében a felhasználás díjtalan, és ahhoz a szerző engedélye nem szükséges. Csak a nyilvánosságra hozott művek használhatók fel szabadon e törvény rendelkezéseinek megfelelően.” Ez azt jelenti, hogy a szakdolgozatokban idézett **publikált** könyvek és folyóiratcikkek szabadon felhasználhatók (kivéve, ahol a mű korlátozásokat tartalmaz), ahhoz nem szükséges a szerzők hozzájárulása. Természetesen mindez nem vonatkozik a **publikálatlan kéziratokra**, ezeknél tehát minden esetben kell a szerző hozzájárulását kérni az idézéshez, és ha megkapjuk, természetesen jelezni kell a lábjegyzetben, és illő módon meg is kell köszönni a hozzájárulást. De lássuk, mit mond még a törvény szövege: 34. § (1) „A mű részletét – **az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti.** Ugyanakkor határozottan kérjük, hogy a *Hetekből*, *Új Exodusból* vagy főiskolai jegyzetekből **ne másoljanak át a hallgatók hosszú** idézeteket a szakdolgozatukba, mert a tanszékek emiatt akár

⁴ Az utóbbiról lásd az alábbi recenziót: Grüll Tibor: „A frissensült király”. Az ókori Izrael története történeti-kritikai előadásban. *BUKSZ* 22 (2010) 104–110. (A cikk az *academia.hu* oldalról letölthető.)

vissza is utasíthatják a dolgozatot! Természetesen ez nem vonatkozik arra, ha valaki az idézési szabályok betartásával (lásd 6.3. pont) citál egy, a témája szempontjából fontos részletet.

Ezek után nézzük meg, mi is számít hivatalosan plágiumnak, vagyis **szellemi termék jogtalan eltulajdonításának**.⁵ A plágium „alapese”e, mikor **szó szerinti idézünk valakit forrásmegjelölés és idézőjel nélkül**. (A szabályzatok arra is kitérnek, hogy nem elég az irodalomjegyzékben hivatkozni az idézett forrásra, hanem közvetlenül az adott szövegrészletnél is meg kell jelölni, honnan vette át azt a szerző.) **A szabályzatok nem tesznek különbséget szándékos és „véletlen” plagizálás között**, mind a kettőt büntetik: pl. a tanszék megtagadhatja a dolgozat elfogadását, a hallgató ellen pedig etikai eljárást indíthatnak. A plágium fogalmába beletartozik az is, ha valaki „valódi személyes munka” nélkül állít elő eredményeket – **például mással íratja meg a szakdolgozatát** –, illetve **ha meghamisítja saját vagy mások munkáját**, pl. azzal, hogy egy régebben megírt szakdolgozatból emel át részeket, forrásmegjelölés nélkül. Az is etikai vétségnek számít, ha valakinek tudomására jut egy plágium elkövetése, és nem kísérli meg a tisztázást, szükség esetén pedig az etikai eljárás megindítását. Végső soron azzal az igéidézzel foglalhatnánk össze ezt a témát, hogy *„ha pedig küzd is valaki, nem koronáztatik meg, ha nem szabályszerűen küzd”* (2Tim 2:5). Vagyis, ha betartunk minden szabályt és lelkiismerettel, legjobb tudásunk szerint végezzük el a szakdolgozat megírását, nincs mitől tartanunk, és minden bizonnyal „megkoronáztatunk” egy teológusi diplomával.

6.6. Etikai normák betartása — Végezetül a Szent Pál Akadémia „Tanulmányi és vizsgaszabályzat”-ának 33. §. (Tanulmányi fegyelmi vétségek és eljárás) vonatkozó részeit foglaljuk össze:

A hallgatók kötelesek betartani a Szent Pál Akadémia írott és íratlan etikai normáit, a tanulmányok sikeres elvégzéséhez csak a megengedett eszközök és módszerek használhatók fel. A szakdolgozat, az évfolyamdolgozat, házidolgozatok és más, kutatómunka alapján vagy a hallgató által megalkotott bármilyen mű esetében a hallgató dolgozatának saját kutatásán és a szakirodalom önálló feldolgozásán alapuló, teljes egészében a hallgató által alkotott írásműnek kell lennie, melyet kizárólag az irodalomjegyzékben felsorolt források felhasználásával, meg nem engedett segítség nélkül készít, abban nem használ fel mások által szerzett részeket megfelelő idézés, utalás nélkül. Minden olyan részt, amelyet szó szerint vagy azonos értelemben, de átfogalmazva más forrásból átvesz, köteles egyértelműen, a forrás megadásával megjelölni. A hallgató saját művén (a szakdolgozaton, évfolyamdolgozaton, illetve, ha az oktató megköveteli, más műveken) szerzőségi nyilatkozatban köteles nyilatkozni e feltételek teljesítéséről. A hallgató a nyelvhelyességi, helyesírási hibák javításához korrektor segítségét igénybe veheti.

Mások munkájának hivatkozás nélküli felhasználása (plágium) a dolgozat elutasítását eredményezheti. Ha a dolgozatot tanulmányi etikai vétség (plágium) miatt javasolták elégtelen minősítésre, akkor egy következő tanulmányi időszakban új dolgozatot kell beadni. Amennyiben a hallgató kötelezettségzegése fegyelmi vétség elkövetésének gyanúját veti fel, a tanulmányi vétség következményein túl fegyelmi eljárás is indítható.

7. A szakdolgozat stílusa

7.1. A tudományos–ismeretterjesztő értekező próza ismérvei — A szakdolgozatok alapvető követelménye, hogy a szerző tudományos stílusban adja elő mondanivalóját. Erre a stílusrétegre egyebek között jellemző, hogy a publicisztikai stílusban írt szövegekhez képest kevésbé fontos cél a figyelem

⁵ Ehhez az összefoglaláshoz az Eduline-on olvasható alábbi írást használtam fel: eduline.hu/felsooktatas/plagium_CF8WU2 (2012.11.02-ki cikk, utolsó megtekintés: 2021.03.19).

felkeltése és fenntartása, a megfogalmazás egyedisége, így **kevés stíluselem található az ilyen szövegekben**. Az érzelemkifejezés is idegen a tudományos stílustól, sőt, tudományos közegben **kifejezett elvárás, hogy érzelmeinket szorítsuk háttérbe**. Ennek oka az, hogy a tudományos gondolkodás lényege a függetlenség, objektivitás, az érzelmek pedig éppen ezt teszik lehetetlenné. Lehetőség szerint ne egyes szám első személyben, hanem **általános alanyt használva fogalmazzunk**. Bár ma már a tudomány is sokkal toleránsabb a személyes megfogalmazással szemben („kutatásaim szerint”, „arra az eredményre jutottam” stb.), ha lehet, mégis inkább fogalmazzunk így: „az eddigi kutatás azt mutatja”, „azt az eredményt kaptuk” stb.⁶ Sokan azt hiszik, hogy a tudományos stílus egyenlő az alá- és mellérendelésekkel teli többszörösen összetett mondatkígyókkal, amelyeknek se fülük, se farkuk. Ez azonban nem feltétlenül elvárás – sőt Gyurgyák kifejezetten stílushibának tartja –, mivel ellentmond a tudományosság alapkövetelményeinek: ami a **világosság**, az **egyszerűség** és a **tömörség**. Semmiképpen nem számít tehát hibának, ha egy tudományos szövegben normális hosszúságú mondatokban fogalmazzunk! Sőt, a legnagyobb tudósokra – főként az angolszász világban – éppen az jellemző, hogy világos, amellet élvezetes stílusban tudták előadni mondandójukat, ami semmit nem von le tudományos értékükből. A *Példabeszédek* is ezt erősíti meg: „*a beszédnek édessége növeli a tudományt*” (Péld 16:21) – vagyis a szemléletes, világos és élvezetes beszéd (írásmód) csak hozzátesz a műhöz, növeli annak elfogadottságát. Mindezt persze sok-sok gyakorlással és főként olvasással lehet elsajátítani, de van egy alapvető tapasztalat: aki világosan gondolkodik, annak az írása is ilyen lesz. Első mindig a gondolkodás, és csak azután jön az írás!

7.2. Tudományos szakkifejezések használata — A tudományos stílus esetében a **szakszavak** (*terminus technicusok*) helyes használata is alapkövetelmény. Minden tudomány kialakít egy sajátos szakszókincset, így beszélünk teológiai, történettudományi, filológiai, jogi stb. szaknyelvről, amit a hallgatóknak bizonyos szinten el kell sajátítaniuk a főiskolai tanulmányaik alatt. Egy exegetikai dolgozatban a legnagyobb természetességgel kell használnunk az olyan szavakat, mint *hapax legomenon*, *típosz*, *transzliterálás*, *maszoréta*, *midrás* stb., és még csak meg sem kell magyaráznunk őket, mivel az olvasó (bíráló) tisztában van azok jelentésével. Egy egyháztörténeti disszertációban olyan kifejezések sorjázhatnak, mint pl. *zsinat*, *liturgia*, *gnóosztikus*, *aposztázia* stb., de ezek jelentését sem kell megadnunk, hanem csak helyesen használnunk őket, ügyelve a megfelelő írásmódra. Mindez persze nem jelenti azt, hogy dolgozatunkat tele kell zsúfolnunk idegen szavakkal! Sőt, amennyiben az idegen szavak rendelkeznek pontos magyar megfelelővel, inkább használjuk az utóbbit: pl. a *narratíva* helyett az *elbeszélést*; a *fragmentum* helyett a *töredéket*; *dialogus* helyett a *párbeszédet* stb.

7.3. A leggyakoribb stilisztikai hibák — A szakdolgozatokban elkövetett stilisztikai hibák lerontják a dolgozat eredményét, ezért érdemes odafigyelni, hogy lehetőség szerint ne kövessünk el ilyeneket. Az egyik típushiba a **helytelen szóhasználat**, mikor valaki nem helyénvaló módon használja a fentiekben említett szakkifejezéseket. (Mint amikor néhány évvel ezelőtt egy magyar oktatási miniszter azt hitte, hogy a balneológia azt jelenti: „a bálnákkal foglalkozó tudomány”). Hibának minősül a **stílustévesztés**, vagyis a beszédhelyzethez, műfajhoz nem illő hangnem használata: pl. „Pál kipaterolta a démont a filippiben lakó kiscsajból” (általában a szleng kifejezések használata csúszik be ilyenkor). **Stílustörésnek** azt nevezzük, amikor különféle stílusárnyalatok, hangnemek keverednek a mondatunkban: pl. „Kajafás felheccelte a tömeget, ami Barabbás kiadatását kérte Pilátustól”. **Képzavar** keletkezik, ha egy szókép egymáshoz nem illő elemekből tevődik össze: pl. „Elröpült felette az idő vasfoga”. A gyakoribb hibák közé tartozik még a **tautológia**: ugyanazon szó vagy szószerkezet felesleges ismétlése, pl. „narratív elbeszélés”, „empirikus tapasztalat”, „zsidó rabbi”, „ez tény és faktum” stb. A **redundancia** ugyanazon gondolat felesleges megismétlése rokon értelmű szavakkal, pl. „nem tudom eléggé hangsúlyozni, kiemelni és aláhúzni, hogy...”. Ez a szónoki beszédben elfogadott stíluselem, de a tudományos

⁶ Erről bővebben lásd Gyurgyák 2019, 84.

prózában kifejezetten idegesítő stílushiba. Általános hibának tekinthetjük még a **pongyolaságot**, ami a szabatosság ellentéte a stilisztikában: nem pontosan azt mondjuk, amit ki akarunk fejezni, hanem annál kevesebbet vagy éppen többet. A pongyolaság származhat szűkszavúságból vagy szószaporításból, valamint a szavak, nyelvtani elemek helytelen, pontatlan használatából.

7.4. A helyesírás — A helyesírásra is érdemes figyelmet fordítani, mivel ezért is komoly pontlevonás járhat. Szerencsére a Word szövegszerkesztője már eleve aláhúzza a helytelenül írt szavakat, bár nem mindig jól, és vannak olyan hibák is, amiket a program nem vesz észre. Az utóbbi években eléggé megnőtt a dolgozatokban a központoszási hibák száma (vesszők, pontosvessző, gondolatjel, kettőspont, pont elhelyezése a mondatokban). Ugyancsak jellemző hiba az egybe- és különírás, valamint a kis- és nagybetűk használatának eltévesztése. A *Biblia* minden esetben nagybetűvel, a *bibliai* viszont kicsivel írandó; éppen úgy, mint az összetételekben: *bibliafordítás*, *bibliapapír*, *bibliaolvasó* stb. Az *Újszövetség* egybe írandó nagybetűvel, ha az írott Igére gondolunk; de *új szöetség* (külön, kisbetűvel), ha szembe állítjuk a Mózes-sel a Törvény alapján kötött *régi* (vagy *ó*-) *szöetség*gel. Itt kell megemlíteni az ókori személy- és földrajzi nevek átírási kérdéseit, bár ez a magyar szakirodalomban eléggé túl van bonyolítva. Mindenesetre van egy-két alapelv, amit nem árt figyelembe venni. A latin szavakat minden esetben eredeti formájukban írjuk át, tehát *Caesarea*, *Augustus*, *limes*, *imperium* stb. A görög és héber szavakat fonetikusan írjuk át: *Szebaszté*; *koinónia*; *metanoia* (ügyelve a hosszú és rövid magánhangzók megkülönböztetésére); *Kinneret*; *hurbán*; *bét ha-kneszet* stb. Vannak a magyarban régen bevett kifejezések is, amiket felesleges eredeti formájukban visszaadni: pl. Jeruzsálem (*Jerusalájim* helyett), Ézsaiás (*Jesájá* helyett), Círus (*Kurus* vagy *Kürosz* helyett), Heródes (*Héródész* helyett), Poncius Pilátus (*Pontius Pilatus* helyett), zsinagóga (a *szünagógé* helyett) stb. A dolgozat elkészültével javasolt nyelvi lektor segítségét igénybe venni a nyelvhelyességi, helyesírási, tipográfiai hibák javításához. A nyelvi lektor segítése eddig terjedhet, nem javasolhat olyan változtatást, ami a szakdolgozó szerzőségét érintené. Külföldi hallgató esetén kiemelten fontos a magyar nyelvi lektorálás.

8. A szakdolgozat bírálata

Nagy segítséget jelent, ha már a szakdolgozat megírása előtt, vagy közben megismerkedünk a bírálat szempontjaival, bár nem szerencsés, ha ezek vezetnek a tollunkat. Jó, ha tudunk róluk, de alapvetően ne ezeknek akarjunk mindenáron megfelelni, mert az komolyan gátolni tudja az alkotást. A bírálók általában a tartalomjegyzéket, az előszót (vagy bevezetést), és az összefoglalót tekintik át először, így nagyon fontos, hogy ezek a részek pontosak, tartalmasak és formai szempontból is kifogástalanok legyenek. A helyesírási hibák nélküli, gördülékeny stílus is fontos értékelési szempont, de messze nem a legjelentősebb. Ennél sokkal lényegesebb a kiválasztott téma jelentősége, esetleges aktualitása, gyakorlati haszna, az alkalmazott kutatási módszerek helyessége, továbbá a dolgozat eredetisége, újszerűsége (bár egy főiskolai szakdolgozat esetében ez nem kötelező elvárás). Szintén fontos szempont az írás szerkezeti felépítése, valamint a feldolgozott szakirodalom mélysége, a hivatkozási (jegyzetelési) és bibliográfiai szabályok betartása, és végül, ennél kevesebbet nyom a latban a járulékos elemek (ábrák, táblázatok, illusztrációk) színvonala, már mennyiben vannak ilyenek.

Irodalomjegyzék

- Aczel, Richard: *Hogyan írjunk esszét?* Budapest: Osiris, 2000.
- Babbie, Earl: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi, 2020.
- Eco, Umberto: *Hogyan írjunk szakdolgozatot?* Budapest: Gondolat–Kairosz, 1996.
- Gyurgyák János: *A tudományos írás alapjai*. Budapest: Osiris, 2019.
- Gyurgyák János: *Szerkesztők és szerzők kézikönyve*. Budapest: Osiris, 2000.

- Havasréti József: *Tudományos írásmű.* Budapest: Bölcsész Konzorcium, é.n.
- Juhász Péter – Jeney Johanna – Wimmer Ágnes: *Hogyan írjunk...? 101 tanács (szak)dolgozatíróknak.* Budapest: Alinea Kiadó, 2009.
- Kis Ádám: *Szöveg a számítógépen.* Budapest: Szak Kiadó, 2016.
- Körtvélyesi Zsolt: *Bevezetés a tudományos szöveg írásába. Szakdolgozatírók kézikönyve.* Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2018. https://tatk.elte.hu/dstore/document/160/Kortvelyesi_Bevezetes_a_dolgozatirasba.pdf (utolsó letöltés: 2021.03.21.)
- Kuziak, Michail – Rzepczyński, Slavomir: *Tanuljunk meg írni! A kérvénytől a szakdolgozatig.* Budapest: Magyar Könyvklub, 2004.
- Majoros Pál: *Kutatásmódszertan, avagy hogyan írjunk könnyen, gyorsan, jó diplomamunkát?* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2000.
- Margitay Tihamér: *Az érvelés mestersége. Érvelések elemzése, értékelése, kritikája.* Budapest: Typotex, 2007.
- Perelman, Chaim: *A retorika birodalma. Retorika és érvelés* (Az ékesszólás kiskönyvtára 50.) Budapest: Tinta, 2018.
- Szabó Katalin: *Kommunikáció felsőfokon.* Budapest: Kossuth, 2002.